

Možnosti projektové výuky ve výchově demokratického občana v hodinách OV

Diplomová práce

Studijní program: N7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obory: 7503T023 – Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
7503T045 – Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy

Autor práce: **Bc. Lucie Janíková**
Vedoucí práce: PhDr. Stanislava Exnerová

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Lucie Janíková
Osobní číslo: P14000706
Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obory: Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: Možnosti projektové výuky ve výchově demokratického občana
v hodinách OV
Zadávací katedra: Katedra filosofie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Hlavním cílem diplomové práce je, aby se studentka s využitím odborné literatury zaměřila na kritickou analýzu metody projektové výuky. Dále v tomto kontextu vysvětlí významné pojmy jako třeba RVP ZV, vzdělávací oblasti a uchopí příslušné pojmy související s průřezovým tématem Výchova demokratického občana. Neméně důležitým cílem diplomové práce je také vypracovat a realizovat projekt v hodinách OV, zaměřený na dané průřezové téma. Výsledky projektu studentka adekvátně zhodnotí. Při psaní diplomové práce bude použita analyticko-syntetická metoda. Studentka se bude v průběhu příprav a vypracování řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Brett, P., Mompoin-Gaillardová, P., Salemová, M. H. Jak mohou všichni učitelé podpořit výchovu k občanství a lidským právům. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

Gollob, R., Krapf, P., Weidinger, W. Vzděláváním k demokracii: podklady pro učitele k výchově k demokratickému občanství a k výchově k lidským právům. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

Kašová, J., Tomková, A., Dvořáková, M. Učíme v projektech. Praha: Portál, 2009.

Kratochvílová, J. Teorie a praxe projektové výuky. Brno: Masarykova univerzita, 2009.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Stanislava Exnerová

Katedra filosofie

Datum zadání diplomové práce:

15. ledna 2015

Termín odevzdání diplomové práce:

30. dubna 2016

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 5. května 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Mé velké poděkování patří v první řadě PhDr. Stanislavě Exnerové za její odborné vedení, cenné rady a čas, který mi věnovala. Děkuji také Základní škole Liberec, Švermova, za umožnění realizace praktické části této diplomové práce. Můj vděk patří rodině, Mgr. Zlatuši Jelínkové a dalším přátelům za jejich pomoc a podporu.

Anotace

Diplomová práce kriticky analyzuje metodu projektové výuky a zasazuje ji do kontextu průřezového tématu Výchova demokratického občana. Analýze projektové metody předchází terminologické vymezení a historický exkurz do projektové výuky. Jak je dnes definována výchova demokratického občana v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, je popsáno v následující kapitole. Součástí práce je projekt realizovaný v hodinách občanské výchovy, zaměřený na dané průřezové téma. Výsledek projektu je následně zhodnocen a fotograficky zdokumentován. Závěr práce shrnuje pozitivní i negativní stránky projektového vyučování.

Klíčová slova: projekt, projektová výuka, výchova, občan, demokracie

Annotation

The thesis critically analyzes the project teaching method and puts it into the context of the cross-curricular subject called Democratic Citizenship. The analysis of the project teaching method is preceded by the terminology and historical excursus on the project teaching. The next chapter describes the way in which the education for democratic citizenship is defined in the Framework Educational Programme for Basic Education. A very important part of the thesis is a specific project implemented in the civics classes. Then the outcome of the project is evaluated and the photographic documentation of it is taken. In the conclusion positive and negative aspects of the project teaching are summarized.

Keywords: a project, project teaching, education, a citizen, democracy

Obsah

Úvod.....	9
1 Projektová výuka.....	11
1.1 Terminologické vymezení pojmů projekt, projektová výuka a projektová metoda.....	11
1.2 Historie projektové výuky	13
1.2.1 Reformní pedagogické hnutí.....	13
1.2.2 Pragmatická pedagogika a vznik projektové metody.....	15
1.2.3 Kořeny projektové výuky v Československu.....	17
1.3 Typologie projektů.....	20
1.4 Jak připravit projekt.....	21
1.5 Pozitiva projektové výuky	25
1.6 Negativa projektové výuky.....	27
1.7 Činitelé ovlivňující realizaci projektové výuky	29
2 Výchova demokratického občana	32
2.1 Výchova k demokracii v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání.....	34
2.2 Průřezové téma Výchova demokratického občana	37
2.3 Výchova demokratického občana v projektové výuce.....	38
3 Realizace projektu „Naše třída – naše pravidla“ na Základní škole Švermova.....	43
3.1 Charakteristika školy	43
3.2 Charakteristika 8. třídy	43
3.3 Anotace k projektu.....	44
3.4 Scénář projektu	45
3.4.1 1. hodina.....	46
3.4.2 2. hodina.....	47
3.4.3 3. hodina.....	49
3.4.4 4. hodina.....	50
3.5 Podrobný popis aktivit.....	51
3.5.1 1. hodina.....	51
3.5.2 2. hodina.....	55
3.5.3 3. hodina.....	58
3.5.4 4. hodina.....	59
3.6 Reflexe aktivit	60
3.6.1 1. hodina.....	61
3.6.2 2. hodina.....	62
3.6.3 3. hodina.....	68
3.6.4 4. hodina.....	69
3.7 Hodnocení projektu „Naše třída – naše pravidla“	78
4 Závěr.....	80
Seznam literatury	83
Seznam internetových zdrojů.....	85

Seznam tabulek

Tabulka 1: Scénář projektu – základní informace.....	45
Tabulka 2: Scénář projektu – 1. hodina.....	46
Tabulka 3: Scénář projektu – 2. hodina.....	47
Tabulka 4: Scénář projektu – 3. hodina.....	49
Tabulka 5: Scénář projektu – 4. hodina.....	50

Seznam obrázků

Obrázek 1: Formulář, který žáci vyplňovali při navrhování a schvalování třídních pravidel	56
Obrázek 2: Hodnocení projektu „Naše třída – naše pravidla“	60
Obrázek 3: Ukázka práce ve skupině.....	63
Obrázek 4: Skupina žáků schvalující třídní pravidla v poslanecké sněmovně.....	65
Obrázek 5: Skupina žáků schvalující třídní pravidla v senátu	65
Obrázek 6: Veškerá třídní pravidla musela schválit paní učitelka, která se ujala role prezidenta.....	66
Obrázek 7: „Respektujeme se navzájem“ se stalo jedním z nově vzniklých třídních pravidel.....	67
Obrázek 8: Průběh tvorby plakátu u skupiny č. 4.....	68
Obrázek 9: Plakát skupiny č. 1	69
Obrázek 10: Presentace plakátu skupiny č. 1	70
Obrázek 11: Plakát skupiny č. 2.....	71
Obrázek 12: Presentace plakátu skupiny č. 2	71
Obrázek 13: Plakát skupiny č. 3.....	72
Obrázek 14: Presentace plakátu skupiny č. 3	72
Obrázek 15: Plakát skupiny č. 4.....	73
Obrázek 16: Presentace plakátu skupiny č. 4	73
Obrázek 17: Plakát skupiny č. 5.....	74
Obrázek 18: Presentace plakátu skupiny č. 5	74
Obrázek 19: Ukázka hodnocení projektu žáky.....	77

Úvod

V současnosti je ve vyučování kladen stále větší důraz na samostatnou aktivitu žáků, pestrost a rozmanitost organizačních forem a metod výuky, aby byl proces učení pro žáky efektivnější a účelný. Primárním cílem ve výuce není předat co nejvíce znalostí, ale naopak žáky učit dovednostem, hodnotám a klíčovými kompetencím potřebným pro budoucí pracovní i občanský život. Projektová výuka je jedním ze způsobů, jak při vyučování propojit teorii a praxi a jak žáky vést ke kooperaci, samostatnosti a také odpovědnosti za svoji práci.

V úvodní části práce se blíže zaměříme na problematiku projektové výuky. Čtenářům jsou vysvětleny základní pojmy jako projekt, projektová metoda, projektová výuka, které se prolínají celou prací, nastíněna je rovněž historie projektové výuky, jejíž znalost je nezbytná pro lepší pochopení stěžejních myšlenek a cílů této vyučovací metody. V neposlední řadě je pozornost věnována typologii projektů a vytyčena jsou také pozitiva a negativa projektové výuky. Publikace *Teorie a praxe projektové výuky*, která se podrobně věnuje dané problematice, se stala jedním ze základních zdrojů k této práci.

Druhá část práce se zabývá výchovou demokratického občana, a to především v kontextu Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, a nabízí rovněž náměty a rady, jak lze průřezové téma uplatnit v projektové výuce. Stěžejní informace o výchově demokratického občana nám poskytl zejména Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, jenž definuje základní cíle a očekávané výstupy, které musí být naplněny během základního vzdělávání.

Praktická část práce se věnuje realizaci projektu na základní škole, který je zaměřen na průřezové téma Výchova demokratického občana. Oporou při realizaci vlastního projektu nám byla monografie *Učíme v projektech* od autorek Anny Tomkové, Jitky Kašové a Markéty Dvořákové, jež se zabývá tvorbou konkrétních projektů, včetně popisu aktivit, scénáře a reflexe. Součástí praktické části je též reflexe a zhodnocení projektu.

Cílem této diplomové práce je na základě zkušeností z realizace školního projektu kriticky zhodnotit projektovou výuku, vymežit její klady, ale také zápory, které mají zřejmě výrazný podíl na tom, proč v dnešní době projektová výuka není častěji využívanou vyučovací metodou.

1 Projektová výuka

1.1 Terminologické vymezení pojmů projekt, projektová výuka a projektová metoda

V současnosti existuje mnoho pojmenování pro výuku, ve které je realizován projekt. V literatuře se můžeme setkat s pojmy jako *projektová výuka*, *projektové vyučování*, *projektová metoda*. Všechny názvy mají společný jeden prvek a tím je *projekt*. V této práci vycházíme z definic Jany Kratochvílové, která chápe projekt následovně:

„**Projekt** je komplexní úkol (problém), spjatý s životní realitou, s nímž se žák identifikuje a přebírá za něj odpovědnost, aby svou teoretickou i praktickou činností dosáhl výsledného žádoucího produktu (výstupu) projektu, pro jehož obhajobu a hodnocení má argumenty, které vycházejí z nově získané zkušenosti.“¹ Zároveň autorka **projektovou výuku** označuje jako výuku, která je založená na tzv. **projektové metodě**.² Tato vyučovací metoda je charakteristická právě projektem, který řeší žáci a nabývají tak praktické zkušenosti (práce v týmu, odpovědnost, komunikace, prezentace) a vědomosti.³ Projektovou metodu je možné definovat jako „uspořádaný systém činností učitele a žáků, v němž dominantní roli mají učební aktivity žáků a podporující roli poradenské činnosti učitele, kterými směřují společně k dosažení cílů a smyslu projektu [...]“⁴.

Ve školním vyučování můžeme na projekt narazit v několika formách – ve formě samostatného projektu, projektové výuky, projektového dne či

¹ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 36.

² KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 40.

³ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 37.

⁴ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 37.

projektového týdne.⁵ Prostřednictvím projektového vyučování se žáci učí řešit problémy, propojují informace z různých oblastí a učí se prezentovat svůj vlastní názor a dílo. Díky projektu jsou žáci vedeni k týmové, ale i samostatné práci, což podporuje spolupráci ve třídě a jejich vlastní seberealizaci.⁶

Projektová metoda vykazuje určité charakteristiky, kterých se musíme držet při její realizaci. Jana Kratochvílová ji ve své publikaci popsala například takto:

- 1) Projektová metoda je v první řadě organizovaná činnost ve výuce, jež směřuje k realizaci projektu.
- 2) Je to výuka, při které musí učitel rychle reagovat na změny v průběhu projektu.
- 3) Jedná se o činnost vyžadující aktivitu, spolupráci a péči všech zúčastněných.
- 4) Pedagog je v roli moderátora, který dohlíží na činnost žáků, slouží žákům jako konzultant a rádce.
- 5) Je rozdělena na teoretickou část, v rámci které jsou žáci blíže seznámeni s tématem projektu, praktická část je založena na samostatné činnosti žáků, vede i k týmové práci a odpovědnosti za finální výsledek.⁷

Projekt je výchovně vzdělávací činnost, při níž žáci řeší konkrétní úkoly, cílem je nějaký produkt – může se jednat například o sepsání časopisu, nakreslení plakátu, uspořádání výstavy, vyrobení nějakého předmětu. Aby žáci dokázali splnit hlavní úkol, musí v průběhu tvoření intenzivně hledat nové informace, zdroje, spolupracovat se spolužáky a dobře si naplánovat a organizovat práci. Principem projektového vyučování je objevování nových poznatků, aktivní řešení problémových úkolů namísto jednoduššího pasivního přijímání informací během klasické frontální výuky.⁸

⁵ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1. S. 9.

⁶ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1. S. 7.

⁷ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 37–38.

⁸ KAŠOVÁ, Jitka, et al. *Škola trochu jinak. Projektové vyučování v teorii i praxi*. 1. vyd. Kroměříž: IUVENTA, 1995. S. 73.

1.2 Historie projektové výuky

Projektová metoda není známa pouze několik desítek let, ale začala se rozvíjet již od konce 19. a počátku 20. století v souvislosti s reformním pedagogickým hnutím. Jana Kratochvílová však základy projektové výuky řadí až do 17. a 18. století, kdy se na italských a francouzských univerzitách s projekty pracovalo. Po univerzitách se projekty následně uplatňovaly také na středních a základních školách. Autorka původ projektové metody spojuje též s Jeanem Jacquesem Rousseauem, který ve svých pedagogických dílech mluví o principech výuky, jež vykazují základní znaky dnešního projektového vyučování. Zdůrazňuje činnostní učení dítěte – vyzdvihuje aktivitu žáka, který se učí novým poznatkům a dovednostem skrze vlastní prožitky a zkušenosti.⁹

1.2.1 Reformní pedagogické hnutí

Reformní pedagogika se zakládala na kritice tzv. herbartovské školy¹⁰ a snažila se prosadit reformu ve školství, která by se opírala hlavně o zájmy a potřeby žáka.¹¹ Do jisté míry tento nový směr v pedagogice dal základy pro vznik projektové výuky.

Koncept přirozené výchovy, známé již od J. J. Rousseaua, prosazovala i Ellen Keyová na přelomu 19. a 20. století ve svém díle *Století dítěte*. Podle ní měl být dítěti umožněn přirozený a svobodný vývoj bez zásahu vychovatele.¹² „Děti měly pracovat samostatně. Vyzdvihovalo bylo činné učení a plnění pracovních úkolů. Škola měla být propojena tzv. se životem. [...] Žáci měli být soustředěni v menších

⁹ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 24–25.

¹⁰ „Učitelé z praxe i teoretici kritizovali především způsob učení žáka. Ten tiše seděl a poslouchal učitele, který vykládal u tabule. Nástrojem poznání bylo slovo učitele. Převážně teoretické poznatky, často velmi vzdálené dětské zkušenosti, žáci mnohdy ani nechápali. Učili se pouze tím, že si pamatovali a opakovali slova učitele [...]“ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1. S. 10.

¹¹ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 111.

¹² KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 111–112.

skupinách a měli mít možnost volby předmětů. Keyové spis se stal programem hnutí nové výchovy.“¹³

Princip činnostního učení najdeme prakticky u všech reformních pedagogů z přelomu 19. a 20. století, kteří ve výuce kladli důraz na praktičnost, nikoliv na teorii. Jedním z nich byl Ovide Decroly, jenž požadoval, aby škola respektovala potřeby každého dítěte. Výuka dle jeho modelu měla probíhat ve specializovaných učebnách – například v dílnách a laboratořích, knihovnách, posluchárnách. V těchto prostorech žáci řešili úkoly, vyhledávali informace z různých zdrojů a pramenů, učili se novým věcem vlastním zkoumáním a bádáním.¹⁴

Na Decrolyho navázal například Adolphe Ferriere ze Švýcarska, jenž chtěl u žáků rozvíjet prostřednictvím tzv. činné školy tělesné i duševní schopnosti: „Ti měli vlastní prací nabývat vědomosti i dovednosti, které měly mít bezprostřední význam pro jejich současný i budoucí praktický život. Žákům nemělo být předkládáno ‚hotové učivo‘, ale vlastní prací se měli ‚zmocňovat‘ vyučovacích obsahů, zpracovávat je, pracovat s nimi a tak se učit.“¹⁵

Pedagogiku chtěl reformovat taktéž Švýcar Edouard Clapared. Jeho plán spočíval v diferenciaci ve výuce. Žáci měli být rozřazeni do tříd dle svého nadání, zároveň by škola nabízela široký výběr volitelných předmětů, čímž by byl zajištěn individuální vývoj žáků a každý žák by si mohl zvolit předmět, o který se zajímá.¹⁶

Činnostní princip zastávali i významná pedagogická reformátorka a lékařka Maria Montessori nebo francouzský pedagog Ceestine Freinet.¹⁷

Znaky reformní pedagogiky

Reformní pedagogické hnutí zastávalo určité zásady, které jsou ve větší míře stejné i pro projektovou výuku.

¹³ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 111–112.

¹⁴ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 115.

¹⁵ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 117.

¹⁶ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 116–117.

¹⁷ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 118.

- Hlavním charakteristickým znakem je pedocentrismus, tedy teorie vycházející z potřeb dítěte a jeho individuality.
- Pedagog by neměl příliš zasahovat do výchovy dítěte, tím měl být zajištěn přirozený vývoj dítěte.
- Dítě má mít respekt u svého učitele a naopak.
- Učitel má zohledňovat zvláštnosti a jinakosti každého dítěte a má k němu přistupovat individuálně.
- Ve výuce se děti učí spolupráci s ostatními, ale i samostatnosti.
- Výuka by měla probíhat zábavnou činnostní formou, kde děti řeší různé problémové úkoly.
- Vzdělávání probíhá za úzké spolupráce s rodiči a veřejností.¹⁸

1.2.2 Pragmatická pedagogika a vznik projektové metody

Jana Kratochvílová poukazuje na to, že na přelomu 19. a 20. století pedagogiku ovlivnila také tzv. pragmatická filozofie, která zdůrazňovala zejména užitečnost, hodnotu a úspěšnost jako nejdůležitější aspekty života.¹⁹ Pragmatická pedagogika je odvozena od slova *pragma* neboli čin, což znamená, že vyučování je založeno na vlastní práci žáků, ti tak nabývají velmi cenné zkušenosti a vědomosti, důležité pro jejich budoucí studijní i profesní růst.²⁰ „Pragmatická pedagogika chápe vzdělávání jako nástroj řešení problémů, se kterými se člověk setkává v praktickém životě. Základním pojmem je zkušenost získaná v individuální praxi a experiment.“²¹

Hlavní pozornost je kladena na dítě jako individuálního člověka, což znamená, že by se mělo přihlížet ke všem jeho zvláštnostem, zájmům. Pragmatická pedagogika se řadí do tzv. pedocentrismu. Jana Kratochvílová zdůrazňuje, že

¹⁸ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 111–113.

¹⁹ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 25.

²⁰ Viz blíže KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. s. 118–120.

²¹ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 25.

aktivita vychovávaného jedince by měla být úzce spjata s jeho zájmy, neboť žák se mnohem lépe učí to, co jej zajímá, a je tak zároveň vnitřně motivován pro další učení.²² „Vše, čemu se učí, by mělo mít vztah nejen k životu v dětství, ale i v dospělosti; mělo by být pro jedince užitečné.“²³

Za zakladatele pragmatické pedagogiky je považován americký pedagog, psycholog a filozof John Dewey. Ten využil své zkušenosti z experimentální školy v Chicagu, kterou založil, aby mohl vyzkoušet koncept činné školy v praxi. Snažil se propojit školu s pracovním životem, což by žáky mnohem lépe připravilo na jejich uplatnění v budoucím životě. Na tehdejší dobu byly jeho pedagogické myšlenky spíše alternativní. Dewey považoval za důležité, aby žáci byli vedeni k přirozené kázni, práci, vlastní zodpovědnosti, snaze něco překonat, vyřešit a vynalézat.²⁴

Základní ideou jeho učení je tzv. *learning by doing*, to znamená, že žáci pracují na nějakém úkolu, v rámci čehož se zároveň učí novým informacím a dovednostem (např. pracovat s prameny, informačními zdroji, argumentovat a obhájit svůj názor atd.). Právě tento nový koncept ve výuce dal podnět ke vzniku projektové výuky, jež se zakládá na řešení určitého problému, získávání zkušeností a také na realizaci určitého produktu či výrobku. Nicméně John Dewey ještě nedefinoval pojmy *projekt* či *projektová výuka*.²⁵

Projektové vyučování uvedl do praxe pedagog a filozof William Heard Kilpatrick, žák Johna Deweyho. Jako první také pojmenoval tuto vyučovací metodu ve svém díle *The Project Method* z roku 1918 a konkrétně projektovou výuku definoval. Ve své práci vycházel primárně z pragmatické pedagogiky Johna Deweyho, kterou rozšířil o takzvanou projektovou metodu. Aby projektová metoda mohla splnit svůj účel, je dle Kilpatricka nezbytné, aby žák ve škole přicházel do kontaktu s problémovými činnostmi, se kterými se bude setkávat i v dospělém

²² KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 26.

²³ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 26.

²⁴ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 26–27.

²⁵ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 27–28.

životě. Učivo by nemělo být zakládáno na teoretických pojmech, ale na praktických úlohách nebo zážitkových cvičeních, jejichž řešení žáci lépe pochopí aktuální látku a díky své vlastní zkušenosti si pak lépe odvodí teorii. Kilpatrick tedy upřednostňoval praxi oproti naučeným teoretickým pojmům bez kontextu a jakékoli zkušenosti. Projektová metoda silně ovlivnila americkou pedagogiku a poznamenala vyučování i v tehdejší Československu.²⁶

1.2.3 Kořeny projektové výuky v Československu

Pedagogika na našem území na přelomu 19. a 20. století byla ovlivněna herbartovskou koncepcí – středem výuky byl učitel, který měl žákovi absolutní pozornost, žáci seděli v lavicích a poslouchali výklad. Důsledkem tzv. herbartismu bylo memorování teorie z paměti, pasivita žáka ve výuce a absence individuálního přístupu. Změna však nastala v souvislosti s reformním pedagogickým hnutím, které se snažilo změnit stávající pasivní způsob výuky.²⁷ V Československu stále více sílila kritika školství:

„Negativní ohlasy zaznívaly na adresu nedostatečného respektu k individualitě žáka, k jednostrannému přetěžování intelektu žáků, k nedostatečně rozvinuté demokratické samosprávě škol a nedostatečné spoluúčasti žáků na spolurozhodování o záležitostech chodu školy či vyučování.“²⁸

„Českým kritikům herbartovské školy vadilo, že škola nedovede probudit zájem o základní věci a utápí se v podrobnostech, že dbá více na pamětní učení než usuzování a že v učení převažuje verbalismus. Upozorňovali také na nedostatek názornosti ve vyučování.“²⁹

První pokusy reformovat školství se objevily velmi krátce po vzniku samostatného československého státu. Zpočátku byly reformní snahy pouze

²⁶ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 28–29.

²⁷ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 29.

²⁸ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 199.

²⁹ DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1620-9. S. 29.

individuálním počinem několika pedagogů, kteří se snažili prosadit činnostní vyučování do škol. Myšlenka o individuální svobodě dítěte se stala dalším společným prvkem některých³⁰ reformních učitelů, neboť zastávali podobné stanovisko jako Jean Jacques Rousseau – že dítě se rodí zcela přirozené a dobré a učitel či vychovatel by do tohoto přirozeného vývoje neměl zasahovat.³¹

Josef Úlehla, jeden z prvních československých reformních učitelů, prosazoval myšlenku, že by se při vyučování měly využívat vlastní zkušenosti dítěte a jeho vnitřní motivace, čímž by se více podpořila jeho přirozená víra a chuť učit se novým věcem. Své myšlenky a vize sepsal v díle *Osnova zákona o národním školství* z roku 1918, nicméně jeho plán byl na svou dobu natolik reformním a neobvyklým, že se nikdy neuskutečnil.³²

České reformní hnutí bylo podporováno i dalšími významnými pedagogy – kromě výše uvedeného Josefa Úlehly je nutné zmínit Boženu Hrejsovou, Ladislava Švarce, Ladislava Havránka, Ferdinanda Krcha či Františka Bakuleho, který je známý pro svoji pražskou školu pro handicapované i zdravé žáky.³³

O změnu ve školském systému se zasloužil až Václav Příhoda. Tento český reformátor kritizoval zastaralost školského systému, který již nekorespondoval s novým demokratickým státem. Nelíbilo se mu, že při výběru školy nerozhodují schopnosti, dovednosti a zájem dítěte, nýbrž ekonomický stav rodiny.³⁴

Příhodova reforma vycházela z principu jednotné, vnitřně diferencované školy a kladla důraz na žákovu individualitu, která měla být rozvíjena. Na druhém stupni si žák mohl vybrat mezi měšťanskou, reálnou a gymnaziální školou, povinné

³⁰ Část reformních pedagogů se přikláněla spíše k vedení a řádu v rámci svobodné výchovy. KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 202.

³¹ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 201; KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 29.

³² KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 29.

³³ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 201–202; KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 29.

³⁴ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 201–202; KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 203.

předměty si mohl doplnit o volitelné, jež by rozvíjely jeho zájem o určitý obor. Podle Příhody by učitel měl ve vyučování zohledňovat žákovy individuality, neboť každý žák má různou úroveň vědomostí, dovedností a schopností a je potřeba výuku přizpůsobit tak, aby se žáci mohli zlepšovat:³⁵

„Individualitu žáka musí učitel zohlednit i při výběru situací, které má žák řešit a v nichž dochází k učení. Ani tyto situace nemohou být pro všechny žáky stejné. Učitel musí vybírat a připravovat žákovi přiměřené situace. Přiměřené musí být opět jeho individuálnímu vývoji a dosavadním zkušenostem. Proto i vzdělávací obsah a metody musí odpovídat žákově individualitě, musí být individualizovány.“³⁶

Výuka byla stavěna na modelu tzv. pracovní školy: „Jejím cílem nebyla pouze vzdělanost jednotlivce, ale i jeho výchova a pěstování charakteru člověka.“³⁷

Reformní snahy Václava Příhody se naplnily v roce 1929, kdy se po rozsáhlých vyjednáváních a diskuzích otevřely 1. září první pokusné školy v Praze, Zlíně a Humpolci. Síť reformních pokusných škol se později rozšířila i do Brna, opětovně do Prahy, Dobřichovic a dalších měst. Výsledky pokusných škol měly být sbírány po dobu čtyř let a po jejich vyhodnocení se mělo rozhodnout o školské reformě.³⁸ Nacionálně socialistická okupace Československa však školskou reformu Václava Příhody potlačila.³⁹

³⁵ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 201–202; KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 203.

³⁶ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 201–202; KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 204.

³⁷ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 30.

³⁸ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 205.

³⁹ KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. S. 205.

1.3 Typologie projektů

Současná odborná literatura nabízí širokou škálu různých kritérií, na základě kterých lze projekty rozdělit do několika typů.⁴⁰ Je ale nutné dodat, že každý autor pojímá typologii projektů subjektivně, tudíž zde uvedeme nejzákladnější dělení projektů a vycházet budeme především z publikace Jany Kratochvílové⁴¹.

Nejčastějším kritériem pro dělení projektů je **délka** jejich **realizace**. Projekt tak může být:

- 1) krátkodobý – uskutečněný během jednoho dne nebo několika vyučovacích hodin
- 2) střednědobý – probíhající nanejvýš jeden týden
- 3) dlouhodobý – projekt realizovaný déle než týden
- 4) mimořádně dlouhodobý – trvající několik týdnů či měsíců⁴²

Jana Kratochvílová však považuje za primární dělení projektů **podle navrhovatele – původce projektu**:

- 1) spontánní žákovský – projekt vycházející z potřeb žáků
- 2) uměle připravený – projekt připravený učitelem
- 3) kombinace obou typů

Na základě účelu lze rozlišit projekt:

- 1) problémový
- 2) konstruktivní
- 3) hodnotící
- 4) směřující k estetické zkušenosti
- 5) směřující k získání dovedností (i sociálních)

⁴⁰ Viz blíže také DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 37–41.

⁴¹ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 45–48.

⁴² MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. S. 169; KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 47.

Podle prostředí, v němž je projekt realizován, dělíme projekty na:

- 1) školní
- 2) domácí
- 3) kombinace obou typů
- 4) mimoškolní

Podle počtu zúčastněných můžeme rozlišovat projekt:

- 1) individuální
- 2) společný – ten se dělí dále na skupinový, třídní, ročníkový, školní

Na základě způsobu organizace lze vymezit projekt:

- 1) jednopředmětový
- 2) víceředmětový

Podle informačního zdroje může být projekt:

- 1) volný – žáci si informační materiály shromažďují sami
- 2) vázaný – žáci získají všechny potřebné materiály
- 3) kombinace obou typů

1.4 Jak připravit projekt

Autorky publikace *Učíme v projektech* radí před samotným plánováním projektu řádně nastudovat a pochopit metodu projektové výuky, až poté je na místě započít plánování projektové výuky. Příprava na projektovou výuku však neprobíhá pouze na straně učitele, ale i na straně žáka. Projekt může být úspěšně realizován pouze se žáky, kteří umí samostatně pracovat a mají zkušenosti s individuální prací, prací ve skupinách, jsou schopni vést diskuzi, která vykazuje argumentační názory. Je tedy nutné, aby učitel zařazoval do výuky všechny zmíněné prvky projektové metody.⁴³

Příprava projektu má několik fází a definice těchto fází se u jednotlivých autorů liší. V této práci budeme čerpat z dělení, jehož autorkou je Jana Kratochvílová, která pojmenovala fáze přípravy na projektovou výuku následovně:

⁴³ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1. S. 17.

- plánování projektu
- realizace projektu
- prezentace výstupu projektu
- hodnocení projektu⁴⁴

Pouze pro srovnání můžeme uvést, jak vnímá fáze přípravy projektu například Josef Maňák:

- 1) stanovení cíle
- 2) vytvoření plánu řešení
- 3) realizace plánu
- 4) vyhodnocení⁴⁵

Plánování projektu

Na počátku plánování je důležité vybrat vhodné téma projektu tak, aby bylo pro žáky zajímavé, užitečné a motivující. V závislosti na tom, pro jaký ročník bude projekt realizován, volí pedagog téma i cíle projektu. Měl by si přitom položit otázku, jaký bude základní smysl a účel projektu.⁴⁶ Téma by mělo být dobře promyšlené a mělo by být propojené s reálným životem, určitou zkušeností, kterou žáci využijí v dospělosti. Pokud by učitel dobře nepromyslel téma projektu, je velmi pravděpodobné, že by žáci projekt přijali jen proto, že musí, a vůbec by se s projektem neztotožnili a nepovažovali jej za důležitý.

„Nejdůležitější podmínkou projektového vyučování je vnitřní motivace žáka, jeho vlastní přijetí úkolu, touha vyřešit daný problém a dovést projekt až do fáze konečného produktu. [...] Čím silnější pocit spoluúčasti na projektu žák prožívá a čím silnější je jeho vnitřní motivace, tím je projekt z hlediska vyučování účinnější.“⁴⁷

⁴⁴ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 41–42.

⁴⁵ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. S. 169.

⁴⁶ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 41.

⁴⁷ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1. S. 15.

V další části plánování projektu je nezbytné určit výstup projektu – nějaký produkt, na kterém budou žáci pracovat.⁴⁸ Může se jednat o realizování školní výstavy, vytvoření nějakého plakátu, časopisu atd.

Poté, co pedagog určí téma, cíle a produkt projektu, pokračuje v přípravě projektové výuky vytvořením podrobného scénáře projektu, který zahrnuje veškeré aktivity, časový harmonogram, výčet všech pomůcek potřebných k realizaci projektu a zároveň jejich zajištění (veškeré pomůcky, materiály atp.). Scénář je především vhodnou pomůckou pro pedagoga v době realizace projektu – učitel se řídí podle časového harmonogramu, který mu slouží jako určité „vodítko“, aby neopomenul žádnou část projektové výuky. Současně pedagog nesmí zapomenout zvážit a zajistit prostředí, v němž bude projekt realizován – zda bude ve škole, mimo školu nebo zda proběhne ve spolupráci s nějakou institucí, vše záleží na zvoleném tématu a cílech projektu.⁴⁹ Všechny činnosti v projektové výuce musí být jasně definované a pro žáky srozumitelné. Musí být jasné, jakou funkci či roli zastává každý žák ve třídě. Učitel realizující projekt musí mít každou aktivitu pečlivě připravenou a stejně tak by měl být schopen reagovat na různé neočekávané změny v průběhu projektu.

Aby projekt probíhal co nejlépe, což by mělo být v zájmu každého pedagoga, je vhodné si předem vytyčit jasná pravidla, která budou dodržovat jak žáci, tak i pedagog.⁵⁰ Součástí projektové výuky je hodnocení a sebereflexe, proto je nutné stanovit, jakým způsobem bude probíhat hodnocení a kdo se hodnocení bude účastnit.⁵¹

Realizace projektu

⁴⁸ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 41.

⁴⁹ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 41. DŮMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 33.

⁵⁰ DŮMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 33.

⁵¹ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 41.

V této fázi dochází k realizaci projektu podle připraveného scénáře. Všichni účastníci projektu pracují, ať už v rámci samostatné práce, či ve skupinách – vyhledávají potřebné informace, třídí je, aplikují a pracují na finálním produktu. Učitel je během projektu spíše v pozadí, monitoruje práci žáků a v případě potřeby jim pomáhá a poskytuje rady:⁵²

„Neobvyklou roli v této fázi plní pedagog, který vystupuje v roli poradce. Měl by velmi citlivě usměrňovat konání žáků, a to pouze v případech, kdy se odklánějí od svého záměru a cílů. Role pedagoga nabývá na významu při déle trvajících projektech a spočívá v podpoře motivace žáků k dokončení projektu a podpoře zodpovědnosti za své dílo.“⁵³

Prezentace výstupu projektu

Žáci při prezentaci obhajují výsledek své práce. Jana Kratochvílová uvádí několik způsobů prezentace:

- prezentace pro rodiče
- prezentace ve třídě pro spolužáky
- prezentace ve škole mimo vlastní třídu
- prezentace pro veřejnost
- prezentace pro jiné instituce⁵⁴

Zároveň autorka doporučuje, aby se finální prezentace účastnili i rodiče žáků, kteří tak získají přehled o činnosti školy, svých dětí a o samotné projektové výuce, která bývá rodiči často nepochopena.⁵⁵

Hodnocení projektu

Na závěr projektového vyučování dochází k reflexi celého projektu, a to ze strany učitele i žáka. Hodnocení může být ústní, ale i písemné – nejčastěji formou dotazníků. Reflexe shrnuje veškerou práci (učitele i žáka) během projektu a její

⁵² KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 42.

⁵³ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 42.

⁵⁴ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 42.

⁵⁵ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 42.

závěry slouží k poučení se z chyb a také k dalšímu zdokonalení projektové metody:⁵⁶

„[...] Umožňuje zhodnotit činnost a vyvíjenou aktivitu během celého trvání projektové práce, vyjádřit se k prováděným činnostem, připomínkovat, analyzovat úspěchy a neúspěchy v jednotlivých etapách. Odstranění případných chyb na základě včasné analýzy je nezbytným předpokladem k dalšímu rozvoji a zdokonalování projektové výuky.“⁵⁷

1.5 Pozitiva projektové výuky

Jednou z hlavních výhod projektového vyučování je to, že se žáci stávají aktivními činiteli výuky. Nejedná se o klasickou frontální výuku, kdy všichni žáci sedí a pasivně přijímají informace od učitele, který stojí před tabulí a vykládá látku. Tato činnostní forma učení je založena především na samostatné aktivitě žáků a rozvíjí tak jejich schopnost řešení určitého problému, učitel je zde v roli pouhého rádce a do práce žáků by neměl příliš vstupovat.⁵⁸ Žáci si taktéž sami organizují práci a čas, tudíž jsou vedeni k samostatnosti a odpovědnosti.

Další předností projektové výuky je to, že se výuka propojuje i s praktickým životem – žáci sami vyhledávají informace, dávají si je do souvislostí a společně se spolužáky se snaží své dosavadní vědomosti a dovednosti uvádět do praxe. Právě práce s autentickými zdroji poznatků je velmi dobrým způsobem, jak připravit žáky na budoucí profesní život.

Problémové úkoly, které žáci řeší v průběhu projektu, žáky připravují na neočekávané situace v životě – trénují si své rozhodovací schopnosti.⁵⁹

⁵⁶ DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 36–37.

⁵⁷ DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 37.

⁵⁸ NOVOTOVÁ, Jitka. *Projektové vyučování*. (přednáška). Liberec: TUL, 2. 3. 2016.

⁵⁹ DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 46.

Projektová výuka dále posiluje mezipředmětové vazby – projekt se tematicky vztahuje i na jiné předměty, minimálně k českému jazyku, protože žáci mezi sebou musí při řešení projektu komunikovat.⁶⁰ Mezipředmětovost je velkou výhodou této vyučovací metody, jelikož propojuje vědomosti z různých oborů a žáci tak dané téma chápou více v souvislostech. „Projektová výuka nabízí možnost integrace učiva z různých oblastí lidského poznání, hledá mezipředmětové souvislosti, vztahy mezi jevy a skutečnostmi, které nás obklopují. Žákům poskytuje komplexní pohled na poznatky z určité oblasti. Vnímání poznatků a poznávání v rámci celku je pro žáka daleko přirozenější než jednotlivé navzájem nesouvisějící informace bez jakýchkoli souvislostí. [...] Poznatky, které jsou žákům zprostředkovány prostřednictvím projektové výuky, nejsou roztrženy, izolovány, bez vzájemných souvislostí a vazeb. Žáci se učí tyto souvislosti hledat, nacházet, rozvíjet a také používat.“⁶¹

Při práci s projektem ve třídě dochází rovněž k posílení vztahu mezi učitelem a žákem, protože žák si sám organizuje práci a zároveň využívá rad a připomínek svého vyučujícího, nepochybně je zde nutná vzájemná důvěra a pedagog musí být žákovi oporou. Role učitele se v tomto způsobu výuky mění – není zde hlavním řídicím prvkem, který vede a organizuje výuku, ale stává se jakýmsi rádcem svých žáků.

Stejným způsobem může projektová výuka kladně ovlivnit vztahy mezi žáky, protože při společné práci se jeden na druhého musí spoléhat, musí kooperovat a taktéž si vzájemně pomáhat.

Učení v projektech pomáhá výrazně rozvíjet klíčové kompetence, které vymezuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV)^{62,63}

⁶⁰ NOVOTOVÁ, Jitka. *Projektové vyučování*. (přednáška). Liberec: TUL, 2. 3. 2016.

⁶¹ DŮMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 45–47.

⁶² Viz blíže o klíčových kompetencích a RVP ZV v kapitole 2. 1 *Výchova k demokracii v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání*.

V neposlední řadě projektová výuka nabízí škole možnost navázat spolupráci s jinými veřejnými orgány, obecní správou, veřejností, zkrátka se všemi institucemi, se kterými se později žák sám setká.⁶⁴

„Učit v projektech může být velkou radostí a obohacovat učitelův školní život. Zabraňuje to stereotypu, rutině a všednosti. S projekty může být každý školní rok jiný, aktuální a neopakovatelný.“⁶⁵

Jitka Kašová, která se zabývá projektovým vyučováním v praxi, uvedla, že se jedná „o přirozený a nenásilný způsob poznávání, přibližující se škole hrou, respektuje individuální potřeby a možnosti dítěte, pomáhá k pozitivnímu vývoji a umožňuje získat poznatky spojené s prožitkem a smyslovým vnímáním, připravuje na řešení globálních problémů, má úzký vztah k reálnému životu“.⁶⁶

1.6 Negativa projektové výuky

Jako každá výuková metoda má i projektové vyučování svá omezení a své nevýhody. Zřejmě největším úskalím je časová náročnost. Pedagog musí projekt dobře připravit a naplánovat. Projekt by měl mít i svůj scénář a časový harmonogram, v němž jsou uvedeny jednotlivé kroky daného projektu. Samotná realizace projektové výuky zabírá minimálně několik vyučovacích hodin – záleží na tom, zda se jedná o projektový den, týden či dlouhodobější projekt.⁶⁷ Většinou se na školách uplatňují spíše krátkodobé projekty, které tolik nenaruší plán výuky v jednotlivých předmětech. Obtížnější je realizovat projekt na 2. stupni základní školy, protože se zde střídají učitelé po 45 minutách. „Učitelé z praxe upozorňují na velkou časovou náročnost projektového vyučování a značné osobní nasazení

⁶³ DŮMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 43–44.

⁶⁴ DŮMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 49.

⁶⁵ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1. S. 169.

⁶⁶ KAŠOVÁ, Jitka, et al. *Škola trochu jinak. Projektové vyučování v teorii i praxi*. 1. vyd. Kroměříž: IUVENTA, 1995. S. 75–76.

⁶⁷ NOVOTOVÁ, Jitka. *Projektové vyučování*. (přednáška). Liberec: TUL, 2. 3. 2016.

učitele po celou dobu projektu, a to jak po stránce odborné, tak sociální i emocionální. Projektové vyučování v současné době učitele neúměrně vyčerpává. Důvodem však často je právě chybějící koordinace předmětů a malá spolupráce učitelů na dané škole, nedostatek materiálů a pomůcek.“⁶⁸

Jak již bylo řečeno, zdárný chod projektové výuky vyžaduje důkladnou přípravu a dovednosti učitele projekt realizovat. Nicméně ne každý pedagog je schopen projektovou výuku dobře uskutečnit a záleží tak na jeho připravenosti a zájmu.

Je také nelehké vybrat samotné téma projektu, jež by žáky na první pohled oslovilo. Zaměření projektu by mělo být pro žáky poutavé a motivující a zároveň by mělo splňovat požadavky z rámcového vzdělávacího plánu a ze školního vzdělávacího plánu, na všechny tyto aspekty musí pedagog brát ohled.

Rovněž využití skupinové práce může mít v projektové metodě svá negativa: „skupinová práce představuje pro některé žáky možnost, jak ve výuce nepracovat. Pokud učitel nerozdělí role nebo žáky, může se stát, že někteří žáci nepracují vůbec, což není žádoucí.“⁶⁹

Další nevýhodou této výukové metody je určitě nejistota, jak projekt dopadne a zda se povede. Proto by měl učitel velmi dobře znát žáky a odhadnout jejich schopnosti.⁷⁰ Velkou výhodou je, když učitel zná třídní kolektiv a klima. Pro pedagoga, který nově nastupuje do určité třídy, je tedy velice těžké nějaký projekt uskutečnit.

Velmi důležité a svazující mohou být rovněž nároky na pomůcky, případně finanční prostředky.⁷¹ Záleží, jaký druh produktu má být výsledkem projektové výuky.

Projektová metoda klade vyšší nároky na žáky, zejména co se týče aktivity, samostatnosti, kreativity, schopnosti pracovat v týmu se svými vrstevníky.⁷²

⁶⁸ DVORŽÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1620-9. S. 142.

⁶⁹ MEŠKANOVÁ, Dana. *Projektová metoda v hodinách občanské výchovy*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2013. S. 37.

⁷⁰ NOVOTOVÁ, Jitka. *Projektové vyučování*. (přednáška). Liberec: TUL, 2. 3. 2016.

⁷¹ NOVOTOVÁ, Jitka. *Projektové vyučování*. (přednáška). Liberec: TUL, 2. 3. 2016.

Naskytá se otázka, jak rozpoznat, že žáci jsou schopni projektové metody? Anna Tomková a kolektiv radí: „Ve školách, kde principy individualizované a skupinové práce zatím nepatří mezi základní principy učení a vyučování, je třeba pracovat především na vytváření vhodných podmínek a dovedností dětí potřebných k takovému učení. Jedině pak mohou být projekty jednou ze skutečně efektivních metod učení se žáků a studentů.“⁷³

Hodnocení projektů je rovněž obtížné – není zatím jasné, jakým způsobem bychom měli projekty hodnotit.⁷⁴

Organizace projektu je většinou náročná, protože zasahuje do rozvrhovaného učiva a vyžaduje spolupráci všech pedagogů a ředitele školy.⁷⁵

V současné době se projekty ve výuce uplatňují čím dál více, nicméně jsou využívány spíše jako zpestření pro žáky, ale i učitele. Velkou roli zde hraje časová náročnost, která je častým argumentem učitelů, proč projekty nerealizovat, dále pak náročná organizace i strach z toho, že učitel nestihne probrat veškeré učivo.⁷⁶

1.7 Činitelé ovlivňující realizaci projektové výuky

Jedním z primárních činitelů, kteří ovlivňují projektovou výuku, je pedagog – osoba, která projekt připravuje, plánuje a řídí. Stačí, aby učitel udělal jakoukoli chybu při plánování a realizaci projektu, a projekt se nemusí vůbec vydařit. Samozřejmě hraje roli i učitelova motivace a zájem o projektovou výuku – pokud učitel realizuje projekt pod nátlakem vedení školy, je velmi pravděpodobné, že se to odrazí i na přípravě projektu.

⁷² KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 51.

⁷³ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1. S. 169.

⁷⁴ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 51.

⁷⁵ DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 47–48.

⁷⁶ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 49.

Ivona Dömischová uvádí, že projektovou výuku není schopný vést každý pedagog, protože v projektové výuce se role učitele mění, jeho vedoucí role ustupuje do pozadí, část svých pravomocí přenechává žákům, nechává je rozhodovat a taktéž plánovat konečný produkt. Právě těchto kompetencí se někteří učitelé nechtějí vzdát, a z toho důvodu pak nejsou schopni projektovou výuku řídit.⁷⁷

Dalším činitelem, který výrazně ovlivňuje realizování projektu, je vedení školy. Vedení by mělo podporovat učitele v neustálém vzdělávání se a zlepšování jejich pedagogických schopností a mělo by vytvářet prostor i pro projektovou výuku, která žákům nabízí efektivní způsob k získání nových vědomostí a schopností. Stejně důležitá je i spolupráce mezi pedagogy.⁷⁸

Projektová výuka obnáší velmi dlouhou a pečlivou přípravu, což je častým argumentem učitelů, proč projekt realizovat nechtějí – jelikož i bez projektové výuky jsou velmi pracovně vytíženi. Zvláště začínající pedagogové a třídní učitelé jsou zahlceni povinnostmi, které často vyžadují i práci v jejich volném čase.⁷⁹

„Mnoha učitelům chybí motivace a chuť vykonávat aktivity mimo rámec svých základních povinností. Souvisí to zejména se špatnou finanční situací na školách a s nedostatečným finančním ohodnocením. Někteří učitelé jsou v této souvislosti nuceni pracovat souběžně i v oblasti mimo školství, což opět znamená omezení jejich časových možností v neprospěch učitelů [...].“⁸⁰

Neochota a nekázeň žáků jsou další důvody, proč učitelé projektovou výuku nechtějí realizovat. Spolupráce mezi učitelem a žákem, a především mezi žáky navzájem je podstatou práce na projektu. V třídním kolektivu, který má problém

⁷⁷ DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 54–55.

⁷⁸ DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 59.

⁷⁹ DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 59–60.

⁸⁰ DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 61.

respektovat nastavená pravidla a dodržovat zásady slušného chování, se projekt uskutečňuje velmi obtížně.⁸¹

Velký počet žáků ve třídě může učiteli znesnadnit rozdělení žáků do skupin tak, aby projektová výuka mohla efektivně fungovat.⁸² Ve větších skupinách existuje riziko, že někteří žáci spolupracovat nebudou a nechají práci na ostatních.

Problémem projektového vyučování je rovněž předmětové uspořádání učiva. Projekty jsou minimálně několikahodinovou záležitostí, což vyžaduje vstoupit do rozvrhem naplánované výuky a uvolnit prostor k realizaci projektu. V případě menších projektů to nemusí být až tak velkou překážkou, ale u dlouhodobých projektů je to většinou naopak. V první řadě však záleží na domluvě a na ochotě vedení školy a ostatních pedagogů.⁸³

Při realizaci projektu náročného na materiální pomůcky se může vyskytnout problém s jejich zajištěním. Ne každá škola může žákům nabídnout dobře vybavenou počítačovou učebnu, interaktivní tabuli, studovnu či jiné technické zázemí, které může být pro projektovou výuku nezbytné.⁸⁴

⁸¹ DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 61–62.

⁸² DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 62.

⁸³ DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 64–65.

⁸⁴ DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 66.

2 Výchova demokratického občana

Vychovávat k demokratickému soužití ve společnosti je jedním ze základních kamenů občanské výchovy na základní škole. V obecné rovině výchova k demokratickému občanství či k výchově demokratického občana „připravuje člověka na jeho život a působení v demokratické společnosti [...], aby se stal aktivním, informovaným a zodpovědným občanem“⁸⁵.

„Takového občana je možné popsat následovně:

- jako občan si je vědom svých práv a povinností,
- zajímá se o společenskou a politickou situaci,
- má zájem o blaho ostatních,
- vyjadřuje svůj názor a argumentuje,
- je schopen ovlivňovat svět kolem sebe,
- je aktivní v komunitě, kde žije,
- jako občan je zodpovědný za své jednání.“⁸⁶

Výuka k demokratickému občanství by neměla být postavena pouze na vědomostech, ale spíše na hodnotách, postojích a dovednostech žáka. Samozřejmě je důležitá základní teoretická znalost pojmů, ale ještě významnější je jejich aplikace, ztotožnění se s demokratickými principy (volby, svoboda...). Výsledkem je pak člověk, který je tolerantní, schopný vyjadřovat se k aktuálním světovým či domácím událostem, akceptující odlišné názory a připravený využívat všechny možnosti, které mu demokracie nabízí – a to především volební právo.⁸⁷

⁸⁵ BRETT, Peter; MOMPOINT-GAILLARDOVÁ, Pascale; SALEMOVÁ, Maria Helena. *Jak mohou všichni učitelé podpořit výchovu k občanství a lidským právům*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5947-4. S. 13.

⁸⁶ BRETT, Peter; MOMPOINT-GAILLARDOVÁ, Pascale; SALEMOVÁ, Maria Helena. *Jak mohou všichni učitelé podpořit výchovu k občanství a lidským právům*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5947-4. S. 13.

⁸⁷ STARÁ, Jana. *Výchova k demokratickému občanství*. In: SPILKOVÁ, Vladimíra, et al. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-942-9. S. 227–228.

Učitelé by měli ve výuce klást důraz na demokratické hodnoty i z toho důvodu, že v posledních letech výzkumy⁸⁸ odhalily, že v západních společnostech včetně české klesá podpora demokratických ideálů – lidé nechodí k volbám, nemají důvěru ve vládu a parlament. Tento jev však může mít negativní důsledky pro budoucnost demokratických ideálů, protože „ve vzniklém depolitizovaném prostoru není možnost vést demokratickou diskusi, která je fundamentálním aspektem zralé demokracie. Bez demokratů se demokracie stává jen křehkou neživoucí slupkou, která je málo odolná čelit vlivům, jako jsou radikalismus, extremismus, nacionalismus a rasismus“⁸⁹.

Jakým způsobem bychom měli vychovávat děti k demokratickým principům?⁹⁰ Na to se snažila najít odpověď Jana Stará: „Školy mohou budovat kooperativní morální ctnosti – empatii, důvěru, shovívavost, slušnost a čestnost. Mohou přispívat k ochotě a schopnosti dělat něco pro druhé a požadovat od druhých určité chování, rozlišovat mezi spravedlivým a nespravedlivým jednáním, správně užívanou a zneužívanou pravomocí. Mohou to dělat především tak, že vzdělávají vedle sebe chlapce a dívky, děti rozdílného náboženského vyznání, sociálně-ekonomického zázemí, rozdílných vzdělávacích možností, děti různých národností. Dále tím, že na všechny vzdělavatelné děti kladou vysoké minimální požadavky, respektují rozdíly mezi jedinci ve třídě, poskytují jim dostatek příležitostí rozprávět o kontroverzních problémech, činit rozhodnutí a nést za ně odpovědnost, tím, že výuka dějepisného a zeměpisného učiva není založena na memorování faktů, ale je propojena se životem a aktuálními problémy dětí. Jako nejefektivnější přímé metody se osvědčily kooperativní a simulační metody, hraní rolí, diskuse nad příběhem s morálním obsahem. Naproti tomu se ukázalo, že

⁸⁸ Viz blíže o rostoucí nedůvěře občanů v demokracii v ČR: ČÁP, Petr; MATĚJKA, Ondřej; PROTIVÍNSKÝ, Tomáš. *Občanské vzdělávání v ČR* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6185-9. S. 5–6. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.obcanskevzdelavani.cz/uploads/9bb2e62e7ec0473414f0da87b4fe9aac1d5a8719_uploaded_cov2013-kas-obcanske_vzdelavani_v_cr.pdf

⁸⁹ ČÁP, Petr; MATĚJKA, Ondřej; PROTIVÍNSKÝ, Tomáš. *Občanské vzdělávání v ČR* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6185-9. S. 5. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.obcanskevzdelavani.cz/uploads/9bb2e62e7ec0473414f0da87b4fe9aac1d5a8719_uploaded_cov2013-kas-obcanske_vzdelavani_v_cr.pdf

⁹⁰ Viz blíže STARÁ, Jana. *Výchova k demokratickému občanství*. In: SPILKOVÁ, Vladimíra, et al. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-942-9. S. 233–243.

přesvědčovací a vysvětlovací metody mají význam nepatrný.“⁹¹ Další cestou, jak podporovat výchovu demokratického občana, je zapojit žáky do rozhodování o školních či třídních záležitostech, protože jako dospělí se pak díky těmto zkušenostem snáze aktivně zapojí do občanského či politického života. Takovým způsobem lze rozvíjet odpovědnost člověka za své jednání, jeho komunikační a argumentační dovednosti, které jsou podstatné pro život každého z nás.⁹²

2.1 Výchova k demokracii v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání

Jakých vzdělávacích cílů ve výchově k demokracii má být dosaženo v základním vzdělávání, definuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.

RVP ZV je kurikulární dokument⁹³, ve kterém je vymezeno, co je povinné a společné v základním vzdělávání žáků, RVP ZV konkretizuje vzdělávací obsah (očekávané výstupy a učivo) a definuje úroveň tzv. klíčových kompetencí⁹⁴, kterých mají žáci nabýt během povinné školní docházky.⁹⁵

Vzdělávací obsah RVP ZV je rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí a každý z nich obsahuje jeden či více vzdělávacích oborů:

⁹¹ STARÁ, Jana. Výchova k demokratickému občanství. In: SPILKOVÁ, Vladimíra, et al. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-942-9. S. 235–236.

⁹² STARÁ, Jana. Výchova k demokratickému občanství. In: SPILKOVÁ, Vladimíra, et al. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-942-9. S. 240.

⁹³ Kurikulární dokument je vzdělávací program, vymezuje obsah vzdělávání (co máme žáky naučit), vztahy ve vzdělávání, prostředí pro vzdělávání, jeho průběh a výsledky. JARNÍKOVÁ, Jitka. Kurikulum. In: *Metodický portál RVP: Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/K/Kurikulum

⁹⁴ Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. V základním vzdělávání najdeme tyto klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 10. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

⁹⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 6. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)
- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)⁹⁶

Součástí RVP ZV jsou i průřezová témata, která jsou taktéž závazná a je povinné je zařadit do výuky na základních školách.⁹⁷

V RVP ZV můžeme nalézt již v cílech základního vzdělávání jisté demokratické principy: „rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých; připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svěbytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti; vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi.“⁹⁸

Z klíčových kompetencí jsou pro výchovu demokratického občana samozřejmě nejdůležitější kompetence občanské. Díky nim by měl žák na konci povinné školní docházky například „respektovat přesvědčení druhých lidí [...], chápat základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy [...], respektovat, chránit a oceňovat naše tradice a kulturní i historické dědictví [...]“⁹⁹.

⁹⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 14. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

⁹⁷ Viz blíže o průřezových tématech v následující kapitole.

⁹⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 8–9. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

⁹⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 12. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

Vzdělávací oblast Člověk a společnost, kam se řadí obory Dějepis a Výchova k občanství, primárně slouží k předávání znalostí a dovedností nezbytných pro aktivní život v demokracii. RVP ZV charakterizuje vzdělávací oblast Člověk a společnost takto:¹⁰⁰

„[...] Seznamuje žáky s vývojem společnosti a s důležitými společenskými jevy a procesy, které se promítají do každodenního života a mají vliv na utváření společenského klimatu. Zaměřuje se na utváření pozitivních občanských postojů, rozvíjí vědomí příslušnosti k evropskému civilizačnímu a kulturnímu okruhu a podporuje přijetí hodnot, na nichž je budována současná demokratická Evropa, včetně kolektivní obrany. Důležitou součástí vzdělávání v dané vzdělávací oblasti je prevence rasistických, xenofobních a extremistických postojů, výchova k toleranci a respektování lidských práv, k rovnosti mužů a žen a výchova k úctě k přírodnímu a kulturnímu prostředí i k ochraně uměleckých a kulturních hodnot. Tato vzdělávací oblast přispívá také k rozvoji finanční gramotnosti a k osvojení pravidel chování při běžných i rizikových situacích a při mimořádných událostech.“¹⁰¹

V dějepise má být kladen důraz na dějiny 19. a 20. století, které jsou naší současnosti nejbližší a jejichž důsledky mají vliv na současné dění. Výchova k občanství má pomoci žákům zorientovat se v různých společenských situacích, vychovává je k empatii, seznamuje je s rodinným, politickým i hospodářským životem.¹⁰² Výchova k občanství „[...] učí žáky respektovat a uplatňovat mravní principy a pravidla společenského soužití a přebírat odpovědnost za vlastní názory, chování a jednání i jejich důsledky. Rozvíjí občanské a právní vědomí žáků, posiluje smysl jednotlivců pro osobní i občanskou odpovědnost a motivuje žáky k aktivní účasti na životě demokratické společnosti“¹⁰³.

¹⁰⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 51. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

¹⁰¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 51. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

¹⁰² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 51. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

¹⁰³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 51. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

Výchova k demokracii je tedy jeden z primárních prvků ve výchově v rámci povinné školní docházky a žádný pedagog by neměl zapomínat vést své žáky k hodnotám, na kterých stojí demokratická společnost.

2.2 Průřezové téma Výchova demokratického občana

Výchova demokratického občana (dále jen VDO) je jedním ze šesti průřezových témat¹⁰⁴, která jsou ukotvena v RVP ZV.

„Průřezová témata reprezentují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání.“¹⁰⁵ Tato témata mají pomáhat žákům v jejich osobnostním a charakterovém rozvoji. Primárním principem průřezových témat tedy není zprostředkování vědomostí, nýbrž formování žákových postojů a hodnot. Způsob, jak se témata začlení do základního vzdělávání, záleží na škole, nicméně všechna průřezová témata musí být naplněna, protože jsou povinná.¹⁰⁶ „Průřezová témata je možné využít jako integrativní součást vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu nebo v podobě samotných předmětů, projektů, seminářů, kurzů apod.“¹⁰⁷

Průřezové téma Výchova demokratického občana má žáky učit spravedlnosti, toleranci a odpovědnosti jako základním hodnotám pro život v demokratické společnosti. Nicméně přínos průřezového tématu je mnohem širší a dle RVP ZV se dělí do dvou základních kategorií – oblast vědomostí, dovedností, schopností a oblast postojů a hodnot:¹⁰⁸

¹⁰⁴ Pro základní vzdělávání jsou definována tato průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 125. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

¹⁰⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 125. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

¹⁰⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 125. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

¹⁰⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 125. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

¹⁰⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 128–129. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

„V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- 1) vede k aktivnímu postoji v obhajování a dodržování lidských práv a svobod
- 2) vede k pochopení významu řádu, pravidel a zákonů pro fungování společnosti
- 3) umožňuje participovat na rozhodnutích celku s vědomím vlastní odpovědnosti za tato rozhodnutí a s vědomím jejich důsledků
- 4) rozvíjí a podporuje komunikativní, formulační, argumentační, dialogické a prezentační schopnosti a dovednosti [...]

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- 1) vede k otevřenému, aktivnímu, zainteresovanému postoji v životě
- 2) vychovává k úctě k zákonu [...]
- 3) rozvíjí a podporuje schopnost zaujetí vlastního stanoviska v pluralitě názorů [...]
- 4) vede k asertivnímu jednání a ke schopnosti kompromisu“¹⁰⁹

2.3 Výchova demokratického občana v projektové výuce

Jedním z mnoha způsobů, jak zařadit do základního vzdělávání průřezové téma Výchova demokratického občana, je realizace projektu ve výuce. Právě projektová výuka s sebou nese aktivity, které jsou charakteristické i pro výchovu žáků k demokratickému soužití ve společnosti – žáci se například učí spolupráci, učí se přijímat odlišné názory od ostatních žáků, v rámci skupinové práce se učí pomáhat ostatním, přijímají odpovědnost za svůj výsledek v projektu, dodržují stanovená pravidla apod. Aby si žáci formovali a vytvářeli vztah k demokratickým principům, je vhodné využívat jako vyučovací metodu právě projektovou výuku.

Jana Stará uvádí, že je nezbytné žáky zapojovat do modelových situací, ve kterých řeší skutečné problémy.¹¹⁰ Důležité je, aby byl projekt nějakým způsobem užitečný v praxi – pro žáky, školu nebo pro určitou instituci, se kterou škola

¹⁰⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 129. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

¹¹⁰ STARÁ, Jana. Výchova k demokratickému občanství. In: SPILKOVÁ, Vladimíra, et al. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-942-9. S. 240.

spolupracuje. V rámci výchovy demokratického občana v projektové výuce lze realizovat například projekt zabývající se aktuálním problémem obce, regionu, ve kterém žáci žijí. „Projekty zaměřené na řešení veřejných problémů obce (např. přechod pro chodce, naučná stezka) mají velký společenský význam a rozvíjejí angažovanost žáků v jejich nejbližším okolí. Žáci jsou obvykle vysoce motivováni, neboť se zabývají reálným problémem s reálnými možnostmi jeho vyřešení. Působí zde vědomí vysoké odpovědnosti za práci. Výsledky činnosti žáků nezůstávají uvnitř školy, ale prezentují se navenek u příslušných odborníků a institucí. [...] Žáci se učí jednat jako aktivní občané, kterým nejsou lhostejné problémy v jejich okolí, adekvátním způsobem vyhledávat informace a komunikovat.“¹¹¹

V projektech realizovaných v občanské výchově by se proto nemělo zapomínat na spolupráci s veřejnými občanskými institucemi. „[...] Jedná se například o městské úřady, úřady práce, poštu a informační centra, kde jsou dostupné různé formuláře, žádosti a jiné důležité tiskopisy, se kterými se žáci budou běžně setkávat ve svém budoucím životě. Reálně se tím propojuje učivo ve škole se skutečným životem [...].“¹¹² Tento model lze aplikovat samozřejmě i na prostředí školy. Žáci mohou řešit projekt, který by se zabýval aktuálním problémem školy – např. jak ve škole lépe chránit životní prostředí, nicméně podobné projekty jsou spíše dlouhodobého charakteru a vyžadují práci i na několik měsíců.

Pro výchovu demokratického občana je podstatné, aby žáci měli možnost rozhodovat o třídních a školních záležitostech, zapojovat se do diskuzí a podílet se na chodu školního života. K projektové výuce se tedy přímo nabízí vytvoření školního parlamentu a s tím související volby. V projektu by si žáci definovali smysl a cíle školního parlamentu, v další části by uspořádali volby, v rámci kterých by byli zvoleni jejich zástupci. Výsledným produktem by byl vznik školního parlamentu se zvolenými členy.

¹¹¹ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1. S. 20.

¹¹² MEŠKANOVÁ, Dana. *Projektová metoda v hodinách občanské výchovy*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2013. S. 38.

Průřezové téma lze pro účel projektu propojit i s dějepisem. Žáci by mohli porovnat demokracii s různými formami vlády ze současnosti a minulosti. Finálním produktem by mohl být plakát shrnující klady, ale i zápory demokracie na základě jejího porovnání s ostatními formami vlád.

Nespornou výhodou při projektové výuce v rámci výchovy k demokracii je praktičnost. Je potřeba žákům demonstrativně ukázat, jak mohou využívat možnosti, jež demokracie nabízí, jak se aktivně zapojovat do občanského veřejného života. V dospělém životě budou jako občané volit své zástupce, prezidenty, řešit neočekávané a nepříjemné situace, sepisovat petice, veřejně se vyjadřovat a obhajovat názory. Tyto i mnohé další situace budou žáci zvládat lépe, když si je vyzkouší již v rámci základního vzdělávání.

„Každý z nás se v průběhu života dostane do situací, na které musí reagovat nebo které vyžadují nutnost rozhodnout se a následně jednat. Pokud si tuto situaci převedeme do prostředí školy a uvědomíme si principy, na kterých je založena práce na projektech, docházíme k přesvědčení, že se právě škola může stát tím prostředím, kde se na rozhodování a řešení problémů mohou žáci nenásilnou formou připravovat. Problémové situace bývají pro žáky motivující.“¹¹³

Je nezbytné, aby občanskou výchovu vedli kvalifikovaní pedagogové, kteří jsou odborně, metodologicky a didakticky schopni správně vést žáky k rozvíjení jejich spravedlnosti, tolerance a respektu jako základních pilířů demokracie.

Projekty k výchově demokratického občana vyžadují důkladnou a dlouhodobější přípravu, která však může skýtat mnohá úskalí. Aby měl projekt smysl, pedagog by měl zvolit téma projektu tak, aby bylo propojené se skutečnou životní realitou a výsledný produkt byl užitečným pro žáky, školu či veřejnost. Vhodné téma a způsob provedení projektu mohou žáky lépe motivovat k práci. Projektová metoda nemůže být aplikována ve třídě, kde žáci neumí spolupracovat, argumentovat a vést diskuzi, proto je žádoucí, aby byli žáci k těmto schopnostem vedeni již na prvním stupni základní školy.

¹¹³ DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1. S. 46.

Literatura a další zdroje vhodné pro projektovou výuku ve výchově demokratického občana

Literatura týkající se přímo projektové výuky ve výchově demokratického občana momentálně není ještě dostatečně zpracována, ale lze najít příručky obsahující metodologii aktivit, které mohou nabídnout aktivity právě pro projektovou výuku.

Vhodnou metodickou příručkou pro projektovou výuku je publikace od Tomáše Kotena¹¹⁴, která nabízí zásobník rozmanitých činností pro hodnocení a sebehodnocení v projektové výuce, procvičování učiva v projektové výuce a další.

Praktickou příručkou je *Výuka demokracie: sbírka modelových situací pro výchovu k demokratickému občanství a lidským právům*¹¹⁵, kterou vydala Masarykova univerzita v roce 2012. Kniha nabízí 47 aktivit, každá z nich má určený vzdělávací cíl, popsany postup aktivity, případně je doplněna o pracovní listy. Tematicky se aktivity týkají například hodnot, lidských práv, respektování ostatních, spravedlnosti či řešení konfliktů.

O jaké výukové metody se učitel může opřít při výchově k demokracii, detailně popisuje příručka s názvem *Vzděláváním k demokracii: podklady pro učitele k výchově k demokratickému občanství a k výchově k lidským právům*. Pedagogům dále radí, jakým způsobem stanovovat cíle ve vyučování, jak ve třídě rozvíjet demokratickou atmosféru a mnoho dalšího¹¹⁶.

I přesto, že byla publikace *Výchova k občanství*¹¹⁷ vydána v roce 1997 a je primárně určena pro učitele středních škol, může posloužit jako inspirace i pro projektovou výuku na ZŠ. Každá popsaná aktivita je doplněna o metodická

¹¹⁴ KOTEN, Tomáš. *Škola? V pohodě! (2): projektové vyučování na základní škole*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2009. ISBN 978-80-86654-25-6.

¹¹⁵ GOLLOB, Rolf; KRAPF, Peter. *Výuka demokracie: sbírka modelových situací pro výchovu k demokratickému občanství a lidským právům* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6089-0. Dostupné z: http://www.obcanskevzdelavani.cz/uploads/8684ea384156c7a4d09369659cb769bdbc434e80_uploaded_cov2012-vyuka_demokracie.pdf

¹¹⁶ Viz blíže GOLLOB, Rolf; KRAPF, Peter; WEIDINGER, Wiltrud. *Vzděláváním k demokracii: podklady pro učitele k výchově k demokratickému občanství a k výchově k lidským právům*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6087-6.

¹¹⁷ DOSTÁLOVÁ, Radmila, et al. *Výchova k občanství: didaktický text pro učitele střední školy*. 1. vyd. Praha: NS Svoboda, 1997. ISBN 80-205-0543-1.

doporučení, seznam pomůcek, navrhovaný postup atd. Je však nutné upravit jednotlivé cíle v souladu s dnešními očekávanými výstupy dle RVP ZV.

Náměty krátkodobých projektů o problematice lidských práv, finančního vzdělávání a stále aktuálního neonacismu nabízí publikace *Výchova demokratického občana: tvořivé náměty pro výuku průřezových témat na 2. stupni ZŠ*¹¹⁸. Každý projekt obsahuje scénář s metodickými pokyny, detailním popisem všech aktivit, včetně pracovních listů.

Metodický portál *Výchova k občanství*¹¹⁹ poskytuje dlouhý seznam aktivit pro výchovu k občanství a jednotlivé přípravy do hodin lze jednoduše vyhledat podle zvolených klíčových slov (např. demokracie, občanem v EU, politika, právo, veřejné instituce atp.). Také internetový portál *projektovevyucovani.cz*¹²⁰ poskytuje databázi projektů a výukových aktivit, které jsou volně k použití, a najdeme mezi nimi rovněž projekty zaměřené na výchovu demokratického občana.

¹¹⁸ *Výchova demokratického občana: tvořivé náměty pro výuku průřezových témat na 2. stupni ZŠ*. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-87553-17-6.

¹¹⁹ *Metodický portál: Výchova k občanství* [online]. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z: www.vychovakobcanstvi.cz/

¹²⁰ *Projektové vyučování... aneb Jak zvýšit smysluplnost a efektivitu výuky* [online]. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z: <http://www.projektovevyucovani.cz/>

3 Realizace projektu „Naše třída – naše pravidla“ na Základní škole Švermova

Projekt s názvem „Naše třída – naše pravidla“ jsem realizovala na Základní škole Švermova, kde jsem mimo jiné absolvovala svou průběžnou i souvislou praxi. Velkou výhodou pro mě jako vyučující tedy bylo, že jsem nevstupovala do neznámého prostředí, neboť jsem žáky 8. třídy znala.

3.1 Charakteristika školy

Základní škola na Švermově ulici je spíše menší základní školou, která má kapacitu 375 žáků. Škola své žáky vede k ochraně životního prostředí a nese tedy označení „Ekoškola“.¹²¹

Každá třída má svoji „kmenovou třídu“, kde probíhá výuka většiny předmětů, v rámci fyziky, chemie, výtvarné výchovy a dalších odborných předmětů se žáci přesouvají do odborných učeben. Třídy jsou dobře technicky vybaveny, v každé z nich je k dispozici počítač, projektor či interaktivní tabule, které jsou pro výuku vhodnými pomůckami.

Pedagogický sbor čítá dvacet jedna učitelů a projekt byl realizován v 8. třídě u paní učitelky Michaely Pokorné, která žáky vyučuje v občanské výchově.

3.2 Charakteristika 8. třídy

Žáky 8. třídy bych na základě své předešlé praxe v této škole charakterizovala jako velmi aktivní a bezproblémové. Paní učitelka Michaela Pokorná hodnotí žáky jako pracovité, pozitivně vnímá i třídní vztahy. Pro realizování projektu mi doporučila využívat dramatizaci, neboť hraní scének je velmi oblíbenou aktivitou žáků.

¹²¹ O naší škole. In: *Základní škola Liberec, Švermova* [online]. [vid. 26. 10. 2015]. Dostupné z: <http://www.zssvermova.cz/skola/>

Velkou výhodou bylo, že žáci splňovali předpoklady pro projektovou výuku. Žáci jsou totiž během školního roku vedeni jak ke kooperativnímu a činnostnímu učení, tak i k samostatné práci, rovněž jsou zvyklí na práci s interaktivní tabulí.

3.3 Anotace k projektu

Cílem projektu „Naše třída – naše pravidla“ není pouhé vytvoření třídních pravidel, ale také pochopení zákonodárského procesu schvalování zákonů (od návrhu zákonů až po schválení). Projekt vychází především z průřezového tématu Výchova demokratického občana, v rámci kterého jsou žáci vedeni k uvědomění si významu zákonů jakožto primárních pravidel pro soužití v demokratické společnosti a také jsou vedeni k dodržování těchto základních pravidel.

Závěrečným produktem projektu je výtvarné zpracování schválených třídních pravidel na plakát, takže se projekt propojuje i s výtvarnou výchovou.

Přínosem projektu je zejména propojení teoretických znalostí o procesu schvalování zákonů s praxí, žáci si vyzkouší – jako poslanci a senátoři – schvalování zákonů, které pak přijmou jako svá třídní pravidla. Projekt rovněž může zmapovat vztahy ve třídě a celkové třídní klima, protože na základě četnosti navrhovaných zákonů se stejným obsahem lze odhadnout, s jakými pravidly má třídní kolektiv problém.

Velkou výhodou je, že je projekt nenáročný z hlediska pomůcek, financí a prostoru, nicméně ideální je zařadit takovýto projekt na začátku školního roku, aby mohla být přijatá třídní pravidla platná po celý školní rok. Zároveň je však pro realizaci projektu vhodné, aby se žáci alespoň trochu orientovali v základních pojmech, jako například zákonodárská, výkonná a soudní moc.

Tabulka 1: Scénář projektu – základní informace

Název projektu	„Naše třída – naše pravidla“
Typ projektu¹²²	• podle délky: jednodenní • podle prostředí: školní • podle počtu zúčastněných: společný • podle účelu projektu: problémový • podle způsobu organizace: vícepředmětový • podle navrhovatele: kombinovaný • podle informačních zdrojů: kombinovaný
Ročník	8.
Časová dotace	čtyři vyučovací hodiny
Průřezová témata	Výchova demokratického občana Osobnostní a sociální výchova
Vzdělávací oblast a obor	Člověk a společnost – Výchova k občanství Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura Umění a kultura – Výtvarná výchova
Klíčové kompetence	• kompetence k učení • kompetence k řešení problémů • kompetence komunikativní • kompetence sociální a personální • kompetence občanské • kompetence pracovní
Zdroje	JANOŠKOVÁ, Dagmar, et al. <i>Občanská a rodinná výchova 8.</i> Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-317-7. <i>Naše škola</i> (školní vzdělávací program). Liberec: ZŠ Liberec, Švermova, 2016. TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. <i>Učíme v projektech. 1.</i> vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1. <i>Ústava České republiky</i> [online]. [vid. 6. 9. 2016]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html

3.4 Scénář projektu

Scénář obsahuje časový harmonogram projektu „Naše třída – naše pravidla“, včetně veškerých plánovaných aktivit, očekávaných cílů a nezbytných pomůcek, potřebných při realizaci.¹²³

¹²² Typologie projektu vychází z dělení podle Jany Kratochvílové: viz blíže KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky. 1.* vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4. S. 48.

Projekt je naplánován včetně volných přestávek mezi vyučovacími hodinami, nicméně je velmi pravděpodobné, že se při menším zdržení může stát, že projekt bude pokračovat i přes přestávku – v dané situaci je potřeba zvážit, zda je vhodné v projektové výuce pokračovat přes přestávku či nikoliv.

3.4.1 1. hodina

Tabulka 2: Scénář projektu – 1. hodina

	Čas	Aktivita a její postup	Cíle (očekávané výstupy)	Pomůcky
1.	7 min	Seznámení s projektem učitel žákům představí název projektu a žáci se pokusí podle názvu odvodit, co bude náplní projektu učitel vymezí jasně daná pravidla, která budou platit po celou dobu projektové výuky	Pojmenuje svá očekávání.	
2.	10 min	Brainstorming na téma „státní moc“ žáci chodí k tabuli a zapisují vše, co se jim vybaví k danému sousloví účelem této aktivity je zopakovat si zejména pojmy „moc zákonodárná“ a „moc výkonná“ otázky? V čem spočívá hlavní význam parlamentu?	Rozlišuje jednotlivé složky státní moci ČR i jejích orgánů a institucí.	Tabule, křída.
3.	3 min	Rozdělení žáků do skupin a určení rolí žáci mají za úkol se seřadit podle data jejich narození (pouze den a měsíc) vytvoření skupin po čtyřech až pěti žácích ve vytvořených skupinách si rozdělí role (mluvčí, zapisovatel, pomůckář, časoměřič, spojka)	Přijímá roli v týmu. Spolupracuje ve skupině.	
4.	10 min	Práce s textem ve skupinách každá skupina obdrží úryvek z ústavy týkající se všech subjektů, které se podílí na navrhování a schvalování zákonů úkolem každé skupiny bude zjistit, jakou roli v zákonodárném procesu má vláda, poslanecká sněmovna, senát, prezident	Vyhledává a třídí informace. Formuluje hlavní myšlenky. Spolupracuje ve skupině.	Vytištěné úryvky z Ústavy ČR, psací potřeby.
5.	10 min	Myšlenková mapa mluvčí z každé skupiny před tabulí vysvětlí a zapíše do schématu, jaké situace mohou nastat s návrhem zákona v poslanecké sněmovně, senátu a u prezidenta	Formuluje hlavní myšlenky.	Tabule, křída.

¹²³ Schéma scénáře vychází z tohoto modelu: viz blíže TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1. S. 104–108.

6.	5 min	Rekapitulace získaných informací • opakování zákonodárského procesu • učitel může klást otázky: • Kdo může podávat návrhy zákonů? Jaké pravomoci má vláda v zákonodárném procesu? • Kam se podávají návrhy zákonů? • Co se děje s návrhem zákona, který schválila poslanecká sněmovna? • Co může udělat horní komora parlamentu s návrhem zákona? • Co to znamená, když senát vyjádří vůli se návrhem zákona nezabývat? Co může nastat v poslanecké sněmovně, když senát návrh zákona zamítne nebo jej vrátí s pozměňovacími návrhy? • Jaké jsou pravomoci prezidenta ve schvalování zákonů?	Reflektuje získané informace.

3.4.2 2. hodina

Tabulka 3: Scénář projektu – 2. hodina

	Čas	Aktivita a její postup	Cíle (očekávané výstupy)	Pomůcky
1.	4 min	Samostatná práce • každý žák si napíše na papír pět pravidel, jež považuje za důležitá a chtěl by, aby platila ve třídě	Formuluje a vyjadřuje své myšlenky.	Papír, psací potřeby.
2.	7 min	Práce ve skupinách • každá skupina obdrží tři formuláře s názvem „Návrh třídního pravidla“¹²⁴ • skupiny se musí společně dohodnout na třech pravidlech, která vyplní do formulářů a která budou procházet schvalovacím procesem	Formuluje a vyjadřuje své myšlenky. Obhájí a odůvodní názor. Činí rozhodnutí. Naslouchá promluvám druhých lidí. Spolupracuje ve skupině.	Formuláře, psací potřeby.
3.	2 min	Rozdělení žáků na poslance a senátory, určení role prezidenta • poslanců bude 12 a senátorů 8 • žáci si rozdělí role poslanců a senátorů podle vylosovaných barevných lístečků (růžový představuje poslance, oranžový senátory) • prezidenta bude představovat učitel		Barevné lístečky.

¹²⁴ Viz obrázek 1 na str. 55.

4.	3 min	Instrukce pro samostatnou práci rozdělení funkcí v poslanecké sněmovně a senátu (určení předsedy, zapisovatele a spojky) zopakování procesu schvalování zákonů a instrukce, jak se mají vyplňovat jednotlivé formuláře každá skupina si upevní na viditelné místo kartu „Poslanecká sněmovna“ a „Senát“		Karty s nápisem „Poslanecká sněmovna“, „Senát“, „Prezident“.
5.	25 min	Samostatná práce – schvalování třídních pravidel učitel je žákům k dispozici v případě dotazů, případně pomáhá při nesrovnalostech učitel také dohlíží, aby nebylo schváleno pravidlo, které je velmi podobné či naprosto totožné jako dříve schválené pravidlo	Formuluje a vyjadřuje své myšlenky. Obhájí a odůvodní názor. Zapojuje se do diskuze. Činí rozhodnutí. Naslouchá promluvám druhých lidí. Spolupracuje ve skupině.	Vyplněné formuláře s návrhy třídních pravidel.
6.	1 min	Vyhlášení třídních pravidel učitel запиše na tabuli schválená pravidla		Tabule, křída.
7.	3 min	Diskuze – rekapitulace hodiny žáci se vyjádří, jak se jim pracovalo, co bylo obtížné, zda jsou spokojeni se schválenými pravidly učitel se vyjádří k jejich práci, pochválí	Formuluje a vyjadřuje své myšlenky. Reflektuje svoji práci. Zapojuje se do diskuze. Naslouchá promluvám druhých lidí.	

3.4.3 3. hodina

Tabulka 4: Scénář projektu – 3. hodina

	Čas	Aktivita a její postup	Cíle (očekávané výstupy)	Pomůcky
1.	4 min	Rozdělení žáků do původních skupin a zadání úkolu • žáci pracují ve skupinách po čtyřech až pěti lidech • úkolem každé skupiny je výtvarně zpracovat schválená pravidla na plakát • žáci mohou používat jakékoliv výtvarné pomůcky, je možné využít internet (jako předloha k určitému obrázku) • učitel žáky upozorní, kolik mají času na vyrobení plakátu • učitel žákům sdělí tato doporučení: • rozvrhnout si práci • nejprve načrtnout návrh plakátu a dohodnout se na finální verzi, až poté návrh překreslit na plakát, časoměřiči hlídají čas		
2.	40 min	Samostatná činnost ve skupinách – tvorba plakátu • učitel dohlíží, aby se zapojili všichni žáci • kontroluje práci skupin • průběžně sděluje zbývající čas do konce	Formuluje a vyjadřuje své myšlenky. Zapojuje se do diskuze. Činí rozhodnutí. Naslouchá promluvám druhých lidí. Spolupracuje ve skupině. Používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení.	Plakáty velikosti A1, fixy, pastelky, tužky, gumy, voskovky, barevný papír, lepidlo.

3.4.4 4. hodina

Tabulka 5: Scénář projektu – 4. hodina

	Čas	Aktivita a její postup	Cíle (očekávané výstupy)	Pomůcky
1.	20 min	Samostatná činnost ve skupinách – tvorba plakátu – pokračování • učitel dohlíží, aby se zapojili všichni žáci • kontroluje práci skupin • průběžně sděluje zbývající čas do konce	• Formuluje a vyjadřuje své myšlenky. • Zapojuje se do diskuze. • Činí rozhodnutí. • Naslouchá promluvám druhých lidí. • Spolupracuje ve skupině. • Používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení.	Plakáty velikosti A1, fixy, pastelky, tužky, gummy, voskovky, barevný papír, lepidlo.
2.	10 min	Prezentace plakátů • každá skupina bude mít 2 minuty na prezentaci plakátu • představí motiv plakátu, proč seřadili pravidla v daném pořadí...	• Formuluje a vyjadřuje své myšlenky. • Obhájí výsledek své práce. • Naslouchá promluvám druhých lidí.	
3.	3 min	Hlasování pro nejzdařilejší plakát • žáci hlasují pro nejlepší plakát, který bude vystaven ve třídě • každý žák má pouze 1 hlas a nesmí hlasovat pro svoji skupinu • hlasování – dva možné způsoby: a) každý žák napíše svoji volbu na papír a ten vhodí do hlasovací krabice b) pokud nebude zbývat čas, proběhne rychlé hlasování v lavicích	• Činí rozhodnutí.	Hlasovací krabice, papírky, propisky.
4.	5 min	Vyhodnocení hlasování • učitel vyhodnotí hlasování • pokud nastane remíza, hlasování se opakuje s těmi plakáty, které získaly shodný počet hlasů		
5.	5 min	Hodnocení projektu • žáci jsou vyzváni k celkovému hodnocení projektu – co se líbilo, nelíbilo, co bylo pro žáky nejtěžší, jak se jim pracovalo ve skupinách • projekt zhodnotí i učitel – ocení, co se povedlo, vyjádří se, co by mohlo být lepší pro příště • žáci obdrží krátký hodnotící formulář, ve kterém vyjádří svůj názor na projekt	• Formuluje a vyjadřuje své myšlenky. • Zapojuje se do diskuze. • Činí rozhodnutí. • Naslouchá promluvám druhých lidí.	Formuláře pro hodnocení, propisky.
6.	2 min	Ukončení projektu a poděkování • učitel projekt ukončí, poděkuje za spolupráci • vyzve žáky, aby využili možnost poděkovat komukoliv ze třídy, kdo si zaslouží dle jejich názoru pochvalu	• Oceňuje práci druhých. • Zapojuje se do diskuze. • Naslouchá promluvám druhých lidí.	

3.5 Podrobný popis aktivit

3.5.1 1. hodina

Seznámení s projektem

Učitel napíše název projektu na tabuli a žáci se snaží zjistit, co bude náplní projektového vyučování. Lze očekávat, že cíl projektu bude z názvu ihned jasný – schválit třídní pravidla. Na samém začátku projektu je důležité, stejně jako v jiných vyučovacích hodinách, žáky motivovat k práci a vytvořit podmínky k tomu, aby považovali cíl projektu za důležitý a potřebný. Motivujícím faktorem by měla být samotná hra na poslance a senátory, kdy si třída na vlastní kůži vyzkouší, jak se taková pravidla schvalují ve skutečnosti. Je důležité zmínit, že v rámci projektu žáci pochopí i průběh schvalování zákonů, což je podstatné pro pochopení činnosti parlamentu a dalších složek státní moci.

V úvodu je nezbytné se společně s žáky domluvit na jasných pravidlech, která budou dodržovat po celou dobu projektové výuky – týká se to například hluku ve třídě, neboť při tomto projektu budou žáci diskutovat a pracovat ve skupinách, což se může projevit jejich zvýšenou hlasitostí. Rovněž je důležité žáky upozornit, aby mezi sebou spolupracovali a dali všem příležitost vyjádřit se.

Brainstorming na téma „státní moc“

Než začne hlavní část projektu, je potřeba s žáky zopakovat základní terminologii, která je nezbytná pro pochopení souvislostí. Aby třída pochopila zákonodárný proces, je nutné konkrétně vymezit všechny složky státní moci, především pak moc zákonodárnou a výkonnou. Očekává se, že zazní slova jako parlament, prezident, vláda, senát atd. Žáci by pak jednotlivé pojmy měli přiřadit k typům státní moci a vysvětlit jejich funkce.

Rozdělení žáků do skupin a určení rolí

Žáky lze rozdělit do skupin několika způsoby – nechat na žácích, aby si utvořili skupiny sami, nebo je rozdělit náhodným losem. V prvním případě hrozí riziko, že se žáci nedomluví nebo zůstane několik vyčleněných žáků, kteří nebudou přijati do žádné skupiny a dostanou se tak do nepříjemné a ponižující situace. Z tohoto důvodu je lepší zvolit uspořádání skupin zcela náhodným způsobem.

Varianta, jak žáky náhodně rozdělit, je nepochybně mnoho: pomocí barev, karet, čísel, pexesa nebo seřazením žáků do řady dle zadání. Pro projekt jsem zvolila poslední variantu – žáci utvoří řadu podle svého data narození (pouze podle dne a měsíce, nikoliv roku narození), poté učitel žáky rozdělí do skupin. Ideální je, aby ve skupině byli čtyři žáci, nanejvýše pět žáků, při větším počtu žáků se ve skupinách hůře pracuje a hrozí riziko, že některý z členů bude při práci pasivní.

Při práci ve skupinách musí být jasné, kdo má jaký úkol a s tím související roli. Mluví skupiny bude za celou skupinu hovořit a obhajovat stanoviska. Veškerý písemný projev má na starost zapisovatel. Pomůckář pro skupinu obstarává všechny potřebné pomůcky, časoměřič hlídá čas a upozorňuje skupinu na blížící se konec úkolu.

Práce s textem ve skupinách

Každá ze skupin dostane výňatek z Ústavy České republiky¹²⁵, který popisuje zákonodárny proces, avšak jedna skupina se bude soustředit na funkci poslanecké sněmovny (text č. 2), druhá na to, co se může s návrhem zákona stát v senátu (text č. 3), třetí skupina se bude zabývat tím, jaké pravomoci má prezident ve schvalování zákonů (text č. 4), čtvrtá skupina bude mít za úkol vyhledat, kdo může podat návrh zákona (text č. 1) a pátá skupina bude zkoumat, zda může vláda zasahovat do zákonodárného procesu (text č. 5).

Je lepší dát do každé skupiny několik kopií textu, aby každý ze členů skupiny měl text před sebou.

¹²⁵ Texty čerpány z: *Ústava České republiky* [online]. [vid. 6. 9. 2016]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

Text č. 1. – Návrhy zákonů

Článek 15

- (1) Zákonomodárná moc v České republice náleží Parlamentu.*
- (2) Parlament je tvořen dvěma komorami, a to Poslaneckou sněmovnou a Senátem.*

Článek 16

- (1) Poslanecká sněmovna má 200 poslanců, kteří jsou voleni na dobu čtyř let.*
- (2) Senát má 81 senátorů, kteří jsou voleni na dobu šesti let. Každé dva roky se volí třetina senátorů.*

Článek 19

- (1) Do Poslanecké sněmovny může být zvolen každý občan České republiky, který má právo volit a dosáhl věku 21 let.*
- (2) Do Senátu může být zvolen každý občan České republiky, který má právo volit a dosáhl věku 40 let.*
- (3) Mandát poslance nebo senátora vzniká zvolením.*

Článek 41

- (1) Návrhy zákonů se podávají Poslanecké sněmovně.*
- (2) Návrh zákona může podat poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda nebo zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku*

Text č. 2. a 3. – Poslanecká sněmovna a senát

Článek 45

- (1) Návrh zákona, se kterým Poslanecká sněmovna vyslovila souhlas, postoupí Poslanecká sněmovna Senátu bez zbytečného odkladu.*

Článek 46

- (1) Senát projedná návrh zákona a usnese se k němu do třiceti dnů od jeho postoupení.*
- (2) Senát svým usnesením návrh zákona schválí nebo zamítne nebo vrátí Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy anebo vyjádří vůli nezabývat se jím.*
- (3) Jestliže se Senát nevyjádří ve lhůtě podle odstavce 1, platí, že je návrh zákona přijat.*

Článek 47

- (1) Jestliže Senát návrh zákona zamítne, hlasuje o něm Poslanecká sněmovna znovu. Návrh zákona je přijat, jestliže je schválen nadpoloviční většinou všech poslanců.*
- (2) Jestliže Senát návrh zákona vrátí Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy, hlasuje o něm Poslanecká sněmovna ve znění schváleném Senátem. Jejím usnesením je návrh zákona přijat.*
- (3) Jestliže Poslanecká sněmovna neschválí návrh zákona ve znění schváleném Senátem, hlasuje znovu o návrhu zákona ve znění, ve kterém byl postoupen Senátu. Návrh zákona je přijat, jestliže je schválen nadpoloviční většinou všech poslanců.*
- (4) Pozměňovací návrhy nejsou při projednávání zamítnutého nebo vráceného návrhu zákona v Poslanecké sněmovně přípustné.*

Článek 48

- (1) *Jestliže Senát vyjádří vůli nezabývat se návrhem zákona, je tímto usnesením návrh zákona přijat.*

Text č. 4 – Prezident

Článek 50

- (1) *Prezident republiky má právo vrátit přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního, s odůvodněním do patnácti dnů ode dne, kdy mu byl postoupen.*
- (2) *O vráceném zákonu hlasuje Poslanecká sněmovna znovu. Pozměňovací návrhy nejsou přípustné. Jestliže Poslanecká sněmovna setrvá na vráceném zákonu nadpoloviční většinou všech poslanců, zákon se vyhlásí. Jinak platí, že zákon nebyl přijat.*

Článek 51

- (1) *Přijaté zákony podepisuje předseda Poslanecké sněmovny, prezident republiky a předseda vlády.*

Text č. 5 – Vláda

Článek 44

- (1) *Vláda má právo vyjádřit se ke všem návrhům zákonů.*
- (2) *Nevyjádří-li se vláda do třiceti dnů od doby, kdy jí byl návrh zákona doručen, platí, že se vyjádřila kladně.*
- (3) *Vláda je oprávněna žádat, aby Poslanecká sněmovna skončila projednávání vládního návrhu zákona do tří měsíců od jeho předložení, pokud s tím vláda spojí žádost o vyslovení důvěry.*

Článek 52

- (1) *K platnosti zákona je třeba, aby byl vyhlášen.*
- (2) *Způsob vyhlášení zákona a mezinárodní smlouvy stanoví zákon.*

Myšlenková mapa

Myšlenková mapa má pomoci utřídit získané informace z textů, zorientovat se a spojit vše do souvislostí. Tuto metodu lze zařadit do projektu, pokud s ní žáci umí pracovat a rozumí jí. Od paní učitelky jsem si předem zjistila, zda myšlenkovou mapu ve výuce používají.

Rekapitulace získaných informací

Na závěr je důležité shrnout získané informace a dát prostor případným dotazům.

3.5.2 2. hodina

Samostatná práce

Každý žák napíše sám za sebe pět pravidel, která by chtěl prosadit ve třídě a která považuje za důležitá.

Je dobré zajistit, aby žáci měli kolem sebe volný prostor a mohli tak nerušeně pracovat – zabrání se tak případné diskuzi mezi spolužáky.

Práce ve skupinách

Vyučující žáky rozdělí opět do skupin. V každé skupině si žáci vzájemně představí vlastní návrhy třídních pravidel a úkolem skupiny bude domluvit se na třech pravidlech, která budou navržena parlamentu k projednání. Vybraná tři pravidla poté vyplní zapisovatel každé skupiny do formuláře s názvem „Návrh třídního pravidla“ (obr. č. 1). Do formuláře napíše název třídního pravidla, vyplní jeho stručnou charakteristiku a zároveň odůvodní, proč by mělo být dané pravidlo schváleno. Součástí návrhu je i podpis navrhovatele – mluvčího, který reprezentuje celou skupinu. Další kolonky formuláře zůstávají nevyplněné.

Je pravděpodobné, že se během této aktivity mezi dětmi povedou hlasitější diskuze a časově se může aktivita protáhnout. Učitel by měl mezi skupinami procházet a monitorovat diskuzi, aby nebylo navrženo pravidlo, které by ve výsledku stejně nemohlo být schváleno – např. můžeme během výuky kdykoliv jít svačinu – v praxi by to mohlo znamenat, že žáci budou spíše jíst, než se věnovat výuce.

Návrh třídního pravidla č. _____

Název pravidla:

Stručná charakteristika:

Odůvodnění:

Navrhovatel:.....

Poslanecká sněmovna

Hlasování: pro poslanců proti poslanců

Pozměňovací návrhy:

Podpis předsedy:

Senát

Hlasování: pro..... senátorů proti..... senátorů

Pozměňovací návrhy:.....

Podpis předsedy:

Prezident

Pozměňovací návrhy:.....

Podpis prezidenta:

Obrázek 1: Formulář, který žáci vyplňovali při navrhování a schvalování třídních pravidel

Rozdělení žáků na poslance a senátory, určení role prezidenta

Na základě celkového počtu žáků vyučující rozdělí třídu na poslance a senátory, přičemž poslanců musí být více. Jak přesně žáky rozdělit je otázkou – vyučující musí myslet na to, že žáci-poslanci, kterých bude více, se budou mezi sebou muset domluvit a budou spolu diskutovat, z toho důvodu není vhodné, aby žáků-poslanců bylo příliš. Je tedy dobré rozdělit třídu tak, aby počet členů poslanecké sněmovny a senátu byl vyvážený.

Roli prezidenta ztvární vyučující či přímo třídní učitel, v jeho kompetenci je vyjadřovat se k návrhům pravidel, zamítat je a schvalovat.

Instrukce pro samostatnou práci

Za prvé je potřeba zvolit předsedy jednotlivých komor parlamentu (žáci si je zvolí hlasováním). Předsedové představují jednotlivé návrhy třídních pravidel a vyzývají k hlasování či naopak k neschválení navrhovaného pravidla. Zapisovatelé mají na starost vyplňování formulářů (viz obrázek 1). Vyplňují, kolik hlasů bylo pro a proti návrhu třídního pravidla, eventuálně vypisují pozměňovací návrhy. Poslední rolí je takzvaná spojka – člověk, který jako jediný ze skupiny posílá návrh třídního pravidla senátu, poslanecké sněmovně nebo prezidentovi.

Za druhé je důležité zopakovat všechny situace, ke kterým může při schvalování zákonů dojít.

Za třetí je dobré poukázat na to, že skutečný proces schvalování zákona je mnohem zdlouhavější a složitější, nicméně pro pochopení principu zákonodárného procesu a pro vytvoření třídních pravidel je ten náš přijatelný.

Samostatná práce – schvalování třídních pravidel

Učitel vybídne třídu ke schvalovacímu procesu, začíná skupina, jež představuje poslaneckou sněmovnu. Žáci-senátoři vyčkávají, až jim poslanci předají návrh zákona. Pokud senátoři budou rušit práci poslanců, je potřeba je zabavit. Vyučující může skupinu zaměstnat tím, že jim dá za úkol vypracovat schéma, jakým způsobem návrh zákona putuje parlamentem, se všemi situacemi, které mohou nastat.

Úkolem vyučujícího je především monitorovat práci žáků, radit v situacích, kdy si žáci nejsou jisti postupem, a také průběžně zapisovat schválená pravidla na

tabuli, aby poslanci i senátoři viděli, co již bylo schváleno. Tímto opatřením se zabrání situaci, kdy projde parlamentem podobné či úplně stejné pravidlo.

Je velmi pravděpodobné, že tato aktivita bude trvat mnohem déle než naplánovaných 25 minut, tudíž je vhodné počítat s tím, že může zasáhnout do přestávky či do další části projektu.

Vyhlášení třídních pravidel

Na závěr vyučující vyhlásí znění třídních pravidel.

Diskuze – rekapitulace hodiny

V případě časové rezervy se učitel s žáky pobaví o tom, jak se jim líbila práce poslanců a senátorů a zda by takovou práci chtěli někdy vykonávat. Třída by také měla popsat pocity z této hodiny – jestli se jim pracovalo dobře nebo naopak obtížně, protože se mezi sebou nemohli dohodnout.

3.5.3 3. hodina

Rozdělení žáků do původních skupin a zadání úkolu

Třída se rozdělí do původních skupin po maximálně čtyřech až pěti žácích (záleží na celkovém počtu žáků ve třídě).

Každá skupina má za úkol výtvarně ztvárnit schválená třídní pravidla na plakát. Vyučující upozorní, že způsob ztvárnění záleží na skupině, mohou využívat jakékoli výtvarné pomůcky. Celkový čas na výtvarné zpracování plakátu je 60 minut, ale je vhodnější, aby žáci využili čas i o přestávce.

Je vhodné žákům doporučit, aby se nejdříve domluvili na návrhu plakátu a až poté zahájili práci přímo na plakát.

Samostatná činnost ve skupinách – tvorba plakátu

Během výtvarné činnosti učitel opět funguje jako rádce, dohlíží, aby se každý žák zapojil do činnosti, a pravidelně oznamuje zbývající čas.

3.5.4 4. hodina

Samostatná činnost ve skupinách – tvorba plakátu – pokračování

Prezentace plakátů

Skupiny vystoupí před tabulí a ve dvou minutách představí své plakáty s třídními pravidly. Žáci by měli okomentovat motiv plakátu a zvolené obrázky, jaké výtvarné potřeby využili, proč třídní pravidla seřadili daným způsobem.

Po prezentaci učitel vyzve zbytek třídy k případným komentářům, otázkám a pochvalám a až poté hodnotí plakáty sám. Nejdříve by měly zaznít pochvaly a až poté kritika.

Hlasování pro nejzdařilejší plakát

Po prezentaci všech plakátů žáci zvolí jeden plakát, který vyhodnotí jako nejprovedenější. Hodnotit se budou především následující kritéria:

- 1) přehlednost plakátu
- 2) originalita (obrázky, technika, použití barev)

Pravidlo je jediné – žáci nesmí hlasovat pro svůj plakát. Nejlepší volbou je anonymní hlasování. Každý napíše svého favorita na papírek, který následně vloží do hlasovací krabičky. Pokud však v průběhu vyučování nabere projekt zpoždění, může se hlasovat pouze v lavicích.

Vyhodnocení hlasování

Učitel sečte hlasy a vyhlásí plakát s nevyšším počtem hlasů.

Aby se s třídními pravidly žáci ztotožnili, je vhodné, aby se na plakát všichni podepsali a svým podpisem se tak zavázali k jejich dodržování. Následně si žáci plakát vyvěsí ve třídě.

Hodnocení projektu

Hodnocení projektu proběhne ve dvou fázích:

Nejprve vyučující vyzve třídu, aby se vyjádřila k projektu jako celku. Co se žákům líbilo nejvíce a co nejméně, jak se jim pracovalo ve skupinách.

Ve druhé fázi žáci vyplní anonymní dotazník (obrázek 2), v němž vyjádří svou spokojenost či nespokojenost s projektem. Vyjádří se, jaký problém v průběhu projektu museli překonat a zda získali nějaký nový poznatek nebo

zkušenost. V posledním bodě žáci hodnotí celkový dojem z projektu zaškrtnutím obrázku z výběru (palec nahoru = projekt se mi líbil, palec ve vodorovné poloze = neutrální názor, palec dolů = projekt se mi nelíbil).

Hodnocení projektu „Naše třída - naše pravidla“

Na projektu se mi nejvíce líbilo: _____

Na projektu se mi nejméně líbilo: _____

Problém, který jsem musel(a) překonat: _____

Můj nový poznatek nebo zkušenost: _____

Celkově projekt hodnotím:

Obrázek 2: Hodnocení projektu „Naše třída – naše pravidla“

Ukončení projektu a poděkování

Projekt ukončuje vyučující poděkováním třídě za aktivitu, může poděkovat i jmenovitě konkrétním žákům za určitou práci. Stejnou příležitost by měli dostat žáci, kteří mohou poděkovat spolužákům, učiteli nebo své skupině.

3.6 Reflexe aktivit

Reflexe aktivit shrnuje, jak se jednotlivé části projektu povedly či nepovedly, a obsahuje i doporučené úpravy pro možné budoucí využití tohoto projektu. Součástí této kapitoly jsou také fotografie pořízené v průběhu projektové výuky.

3.6.1 1. hodina

Seznámení s projektem

Úvodní část byla jedna z nejtěžších, protože jsem musela žáky dobře motivovat, aby se s projektem ztotožnili a považovali ho za potřebný a užitečný. Ihned poté, co jsem oznámila název projektu, bylo žákům jasné, co bude cílem projektu – schválit třídní pravidla. Žáci mi sdělili, že pravidla si vytvářeli již na začátku školního roku, ale nebyla schválena třídním učitelem, takže byli rádi, že budou mít možnost navrhnout si a schválit pravidla znovu.

Brainstorming na téma „státní moc“

Opakování základní terminologie, která byla nezbytná pro pokračování projektu, nebylo vůbec snadné. Ještě před realizací projektu jsem se ptala vyučující občanské výchovy, zda se učili o státní moci, a bylo mi sděleno, že ano a že by se žáci měli v této problematice orientovat. Ve skutečnosti tomu bylo naopak a brainstorming se nekonal. Třída si vzpomněla pouze na pojmy parlament a vláda, na to, že schvalují zákony, ale nic dalšího žáci nebyli schopni říci. Nevzpomněli si ani na druhy státní moci, ani kam zařazujeme například parlament či vládu. Z tohoto důvodu se aktivita nezdařila a informace jsem žákům předala formou výkladu a s pomocí asi tří žáků, kteří se v látce orientovali.

Rozdělení žáků do skupin a určení rolí

Žáci se bez problémů seřadili podle data svého narození (pouze podle dne a měsíce). Poté jsem začala žáky rozdělovat do skupin – vždy jsem vyzvala dva žáky z jednoho i druhého konce řetězu a tím vznikla skupina. V průběhu utváření skupin bylo slyšet pár žáků, kteří nebyli zcela spokojeni s obsazením své skupiny, větší problémy však nenastaly. Ve třídě bylo v den, kdy probíhal projekt, celkem 20 žáků, tudíž se utvořilo pět skupin po čtyřech žácích.

V rámci každé skupiny si žáci rozdělili jednotlivé role bez jakýchkoli neshod.

Práce s textem ve skupinách

Skupiny přečetly texty se zájmem, někteří žáci nastudovali text až podezřele rychle, z toho důvodu jsem jim pokládala doplňující otázky, pokud nevěděli či odpověděli špatně, museli si správnou odpověď vyhledat v textu.

Myšlenková mapa

Mluvčí z každé skupiny na tabuli znázornil, co všechno se může stát s návrhem zákona v dané fázi schvalování. Bylo nutné žákům pokládat doplňující otázky, aby věděli o všech situacích, které mohou při schvalování nastat.

Rekapitulace získaných informací

Na závěr hodiny jsme společně zopakovali proces přijímání zákonů a žáci mohli klást otázky. První hodina projektové výuky skončila dle časového harmonogramu.

3.6.2 2. hodina

Samostatná práce

Žáci napsali (každý sám za sebe) na papír pět pravidel, která by chtěli prosadit ve třídě. Všichni pracovali samostatně, nicméně několik žáků všech pět pravidel vymyslet nestihlo.

Práce ve skupinách

Třída se rozdělila do původních skupin, ve kterých žáci následně vybrali tři třídní pravidla, která považovali za nejdůležitější. Práci ve skupinách dokumentuje obrázek 3.

Obrázek 3: Ukázka práce ve skupině

Bylo navrženo celkem 15 třídních pravidel, přičemž některá pravidla se objevila vícekrát:

- 1) celkem pětkrát se objevilo pravidlo požadující respekt k ostatním (konkrétně byla navržena pravidla v tomto znění: „Respektujeme se navzájem“, „Respektujeme ostatní“, „Respektovat ostatní“, „Respektovat se“ a „Nesud' mě“)
- 2) třikrát bylo navrženo pravidlo s právem vyjádřit svůj názor
- 3) ve dvou případech skupiny navrhly pravidlo, že se nesmí brát věci ostatním
- 4) dvakrát žáci navrhli pravidlo o udržování pořádku ve třídě
- 5) po jednom návrhu získala pravidla k třídění odpadu, o slušném chování k učitelům, žáci také chtěli navrhnout pravidlo, aby směli chodit ve vyučovací hodině na toaletu

Tato aktivita naznačila, jaké vztahy a celkové klima ve třídě panují. Je zjevné, že kolektiv má ještě problém se vzájemným respektem. Aktivita probíhala bez potíží, každý žák pracoval podle své přidělené role.

Rozdělení žáků na poslance a senátory, určení role prezidenta

Žáci si vylosovali prostřednictvím barevného lístečku roli poslance, či senátora. Poslanců bylo dvanáct a senátorů osm. Role prezidenta se ujala paní učitelka.

Instrukce pro samostatnou práci

Nejprve si poslanci a senátoři zvolili svého předsedu a další potřebné role, poté jsme společně zopakovali, jak probíhá proces schvalování zákonů.

Samostatná práce – schvalování třídních pravidel

Žáci schvalovali pravidla se zaujetím, líbilo se jim, že mají možnost zodpovědně navrhnout a schválit třídní pravidla. O navržených pravidlech vedli diskuze a snažili se věcně argumentovat. Schvalování třídních pravidel dokumentují obrázky č. 4, č. 5. a č. 6.

V průběhu této aktivity jsem přecházela mezi skupinami a dohlížela, aby se zapojili všichni členové skupiny, případně jsem pomáhala s formálními záležitostmi (jakým způsobem vyplnit formulář atp.), také jsem hlídala míru hlučnosti, protože v rámci schvalování pravidel žáci často zapomínali, že jsou příliš hlasití.

Žáci pracovali ve dvou větších skupinách, část žáků seděla v lavicích, část stála a někteří seděli na lavicích. Při příští realizaci tohoto projektu by proto bylo vhodné prostor třídy uspořádat tak, aby mohli všichni žáci pohodlně sedět na židlích.

Aktivita se protáhla o patnáct minut, a aby bylo možné stihnout další části projektu, bylo nutné pracovat i přes přestávku. V případě potřeby mohli žáci samozřejmě na toaletu.

Obrázek 4: Skupina žáků schvalující třídní pravidla v poslanecké sněmovně

Obrázek 5: Skupina žáků schvalující třídní pravidla v senátu

Obrázek 6: Veškerá třídní pravidla musela schválit paní učitelka, která se ujala role prezidenta

Vyhlášení třídních pravidel

Schválená třídní pravidla jsem na závěr přečetla z tabule. Na obrázku č. 7 je vidět pravidlo, které bylo třídou i paní učitelkou schváleno.

Návrh třídního pravidla č. 2

Název pravidla: *Respektujeme se navzájem*

Stručná charakteristika: *Mítý bychom brát člověka takového jaký je. Neobcovat ho s tím co nosí, jak se chová nebo se vyjadřuje.*

Odůvodnění: *Myslím si, že se na vzájem nemůžeme a nebereme člověka takového jaký je.*

Navrhovatel: *Jandouk Almonová*

Poslanecká sněmovna

Hlasování: pro ¹³..... poslanců proti poslanců

Pozměňovací návrhy: *článek gramatika*

.....

.....

Podpis předsedy: *Umanová*

Senát

Hlasování: pro ⁷..... senátorů proti ⁰..... senátorů

Pozměňovací návrhy:.....

.....

.....

Podpis předsedy: *Umanová*

Prezident

Pozměňovací návrhy:.....

SCHVÁLENO

.....

.....

Podpis prezidenta: *121*

Obrázek 7: „Respektujeme se navzájem“ se stalo jedním z nově vzniklých třídních pravidel

Diskuze – rekapitulace hodiny

Jelikož se schvalování třídních pravidel protáhlo, byla diskuze kvůli nedostatku času přesunuta na závěr projektové výuky.

3.6.3 3. hodina

Rozdělení žáků do původních skupin a zadání úkolu

V jednotlivých skupinách měli žáci vytvořit plakát s třídními pravidly. Po dohodě s paní učitelkou žáci pracovali i v průběhu přestávky a měli mít na výrobu plakátu celkem sedmdesát minut.

Samostatná činnost ve skupinách – tvorba plakátu

V prvních deseti minutách se skupiny domlouvaly na návrhu plakátu a poté se pustily do tvoření. Bylo důležité dohlédnout, aby se do tvoření zapojili všichni žáci, výhodou bylo dostatečné množství výtvarných potřeb, protože si žáci mohli práci na plakátu rozdělit a například obrázky pak mohli na výsledný plakát pouze nalepit. Obrázek č. 8 ilustruje skupinovou práci na projektu.

Obrázek 8: Průběh tvorby plakátu u skupiny č. 4

3.6.4 4. hodina

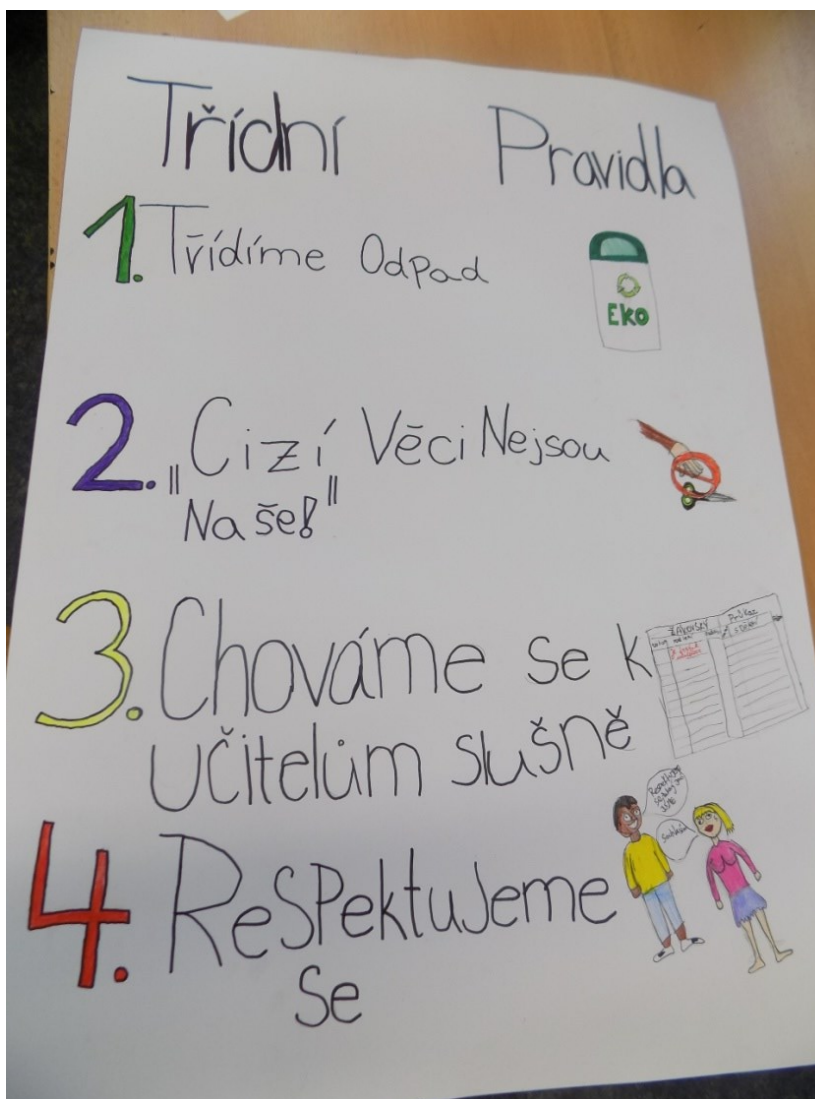
Samostatná činnost ve skupinách – tvorba plakátu – pokračování

Výtvarná část projektu probíhala bez potíží. K samostatné práci jsme s paní učitelkou žákům pustily hudbu. Časový harmonogram se nepodařilo dodržet a tvoření se protáhlo o deset minut.

Prezentace plakátů

Skupiny prezentovaly své plakáty před tabulí, většinou hovořily ke zvolenému motivu, kdo jej vymyslel, a o tom, jak si žáci v rámci skupiny práci na plakátu rozdělili.

Skupina č. 1 doplnila plakát tematickými obrázky k jednotlivým třídním pravidlům, plakát je na obrázku č. 9.

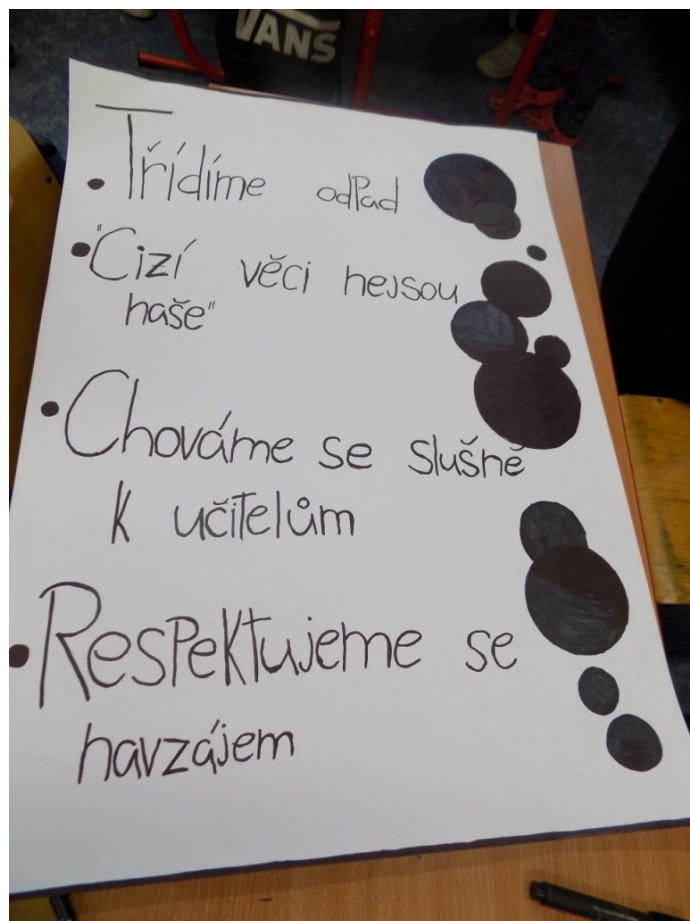

Obrázek 9: Plakát skupiny č. 1

Obrázek 10: Prezentace plakátu skupiny č. 1

Skupina č. 2 se rozhodla pro velmi jednoduchý černobílý plakát, který doplnila černými kruhy, jak je vidět na obrázku č. 11.

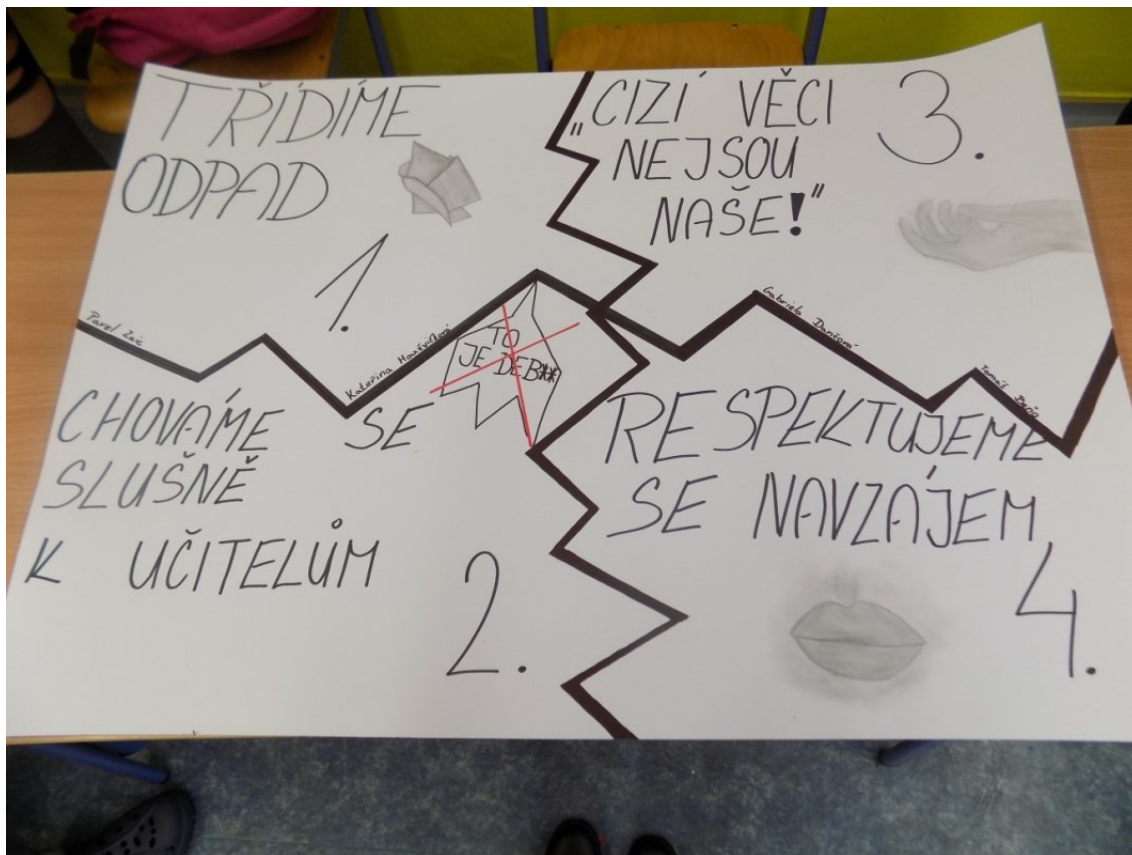

Obrázek 11: Plakát skupiny č. 2

Obrázek 12: Prezentace plakátu skupiny č. 2

Skupina č. 3 měla taktéž černobílý plakát, který doplnila kresbami tužkou – obrázek 13.

Obrázek 13: Plakát skupiny č. 3

Obrázek 14: Prezentace plakátu skupiny č. 3

Skupina č. 4 zvolila jako jediná jinou výtvarnou techniku, použila křídu na papír a zvolila motiv planet – obrázek 15.

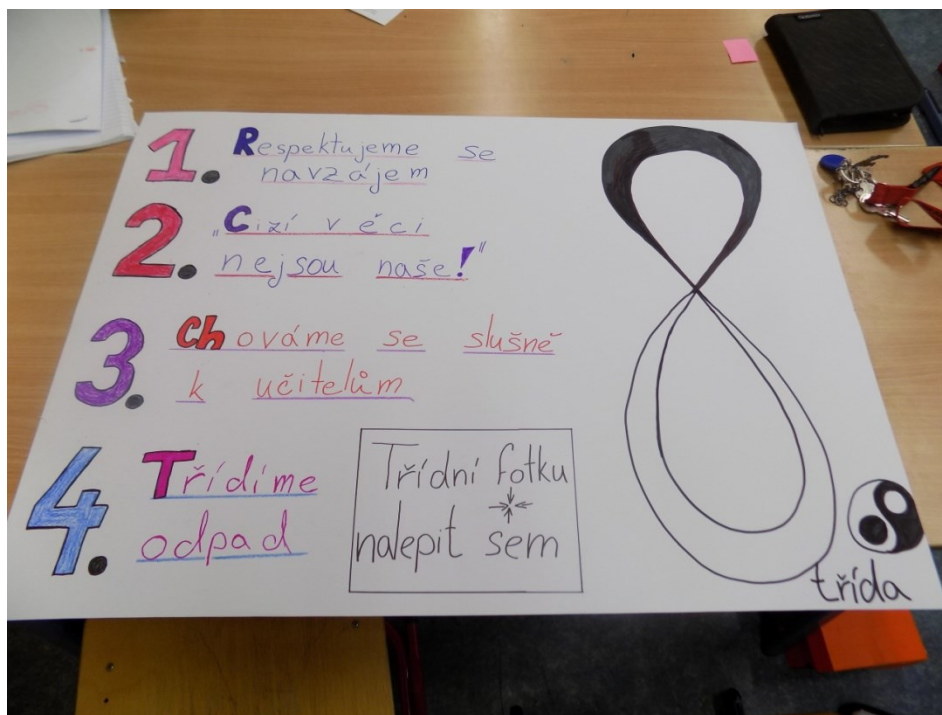

Obrázek 15: Plakát skupiny č. 4

Obrázek 16: Prezentace plakátu skupiny č. 4

Skupina č. 5 vytvořila barevný plakát, na kterém vymezila místo pro vlepění fotografie třídy – obrázek 17.

Obrázek 17: Plakát skupiny č. 5

Obrázek 18: Prezentace plakátu skupiny č. 5

Hlasování pro nejzdařilejší plakát

Z časových důvodů bylo nutné zvolit rychlé hlasování v lavicích, což se ukázalo jako nevhodná varianta. Když byla třída vyzvána, aby hlasovala zvednutím ruky pro každou skupinu, bylo vidět, že někteří žáci s hlasováním otálejí a přemýšlejí. Domnívám se, že u některých z nich panovaly obavy, že by mohli urazit blízkého kamaráda či kamarádku, kdyby pro ně nehlasovali. Hlasování se zdrželi asi čtyři žáci, nicméně jako nejzdařilejší byl zvolen plakát skupiny č. 1.

Po skončení hlasování jsem třídě sdělila, že hlasování bylo spíše takovou anketou a že ve třídě mohou plakáty střídat například po měsíci.

Podpisy na plakát se kvůli nedostatku času také nepodařilo realizovat.

Vyhodnocení hlasování

Vzhledem k tomu, že neproběhlo anonymní hlasování na papír, vyhodnocení bylo velmi rychlé.

Hodnocení projektu

V závěru projektové výuky měli žáci prostor, aby vyjádřili, co se jim na projektu líbilo nejvíce – jedné skupině se líbilo nejvíce schvalování třídních pravidel a druhé velké skupině se líbila kreativní část, tedy práce na plakátu. Stejným způsobem jsem projekt zhodnotila i já. Ocenila jsem také, jak se žáci snažili dohodnout na společných pravidlech a diskuze se nikdy neotočila v hádku, na druhou stranu někteří žáci mohli více pracovat než mluvit.

V druhé části hodnocení projektu měli žáci vyplnit malý hodnotící dotazník, který dopadl následovně:

- 1) v šesti případech se žákům na projektu nejvíce líbilo schvalování zákonů, dalším šesti žákům se líbilo tvoření plakátu, čtyři žáci nejvíce ocenili práci ve skupinách, zbytek žáků napsal, že se jim celkově projekt líbil, ale nenapsali nic konkrétního
- 2) celkem čtyřem žákům se nelíbila úvodní část projektu, kdy bylo nutné si připomenout nejzákladnější pojmy, většina však kolonku, kam měli napsat, co se jim líbilo nejméně, nevyplnila
- 3) žáci měli také napsat, jaký problém museli v rámci projektu překonat – drtivá většina žáků napsala, že žádný problém nemuseli řešit, čtyři žáci museli

překonat práci ve skupině, ve které nechtěli být, v jednom případě musel žák překonat problém při hlasování pro nejzdařilejší plakát, jiný musel překonat strach z prezentace plakátu a jeden žák se obával, že spolupráce ve skupině nebude fungovat

- 4) v posledním bodě dotazníku měli žáci vybrat prostřednictvím symbolu, jak celkově projekt hodnotí – devatenáct žáků projekt hodnotilo „palcem nahoru“ a jeden žák nebyl spokojen s projektem a hodnotil jej „palcem dolů“.

Ukázky vyplněných dotazníků je možné vidět na obrázku 19.

Hodnocení projektu „Naše třída - naše pravidla“

Na projektu se mi nejvíce líbilo: Schvalování pravidel a vypracování pravidel.

Na projektu se mi nejméně líbilo: První hodina projektu

Problém, který jsem musel(a) překonat: Žádný problém

Můj nový poznatek nebo zkušenost: Žádný

Celkově projekt hodnotím:

Hodnocení projektu „Naše třída - naše pravidla“

Na projektu se mi nejvíce líbilo: děleními plakátu

Na projektu se mi nejméně líbilo: _____

Problém, který jsem musel(a) překonat: klarovat pro vyhledání

Můj nový poznatek nebo zkušenost: už vím jak se schvaluje pravidla

Celkově projekt hodnotím:

Hodnocení projektu „Naše třída - naše pravidla“

Na projektu se mi nejvíce líbilo: nejvíce se mi líbila spolupráce ostatních při malování

Na projektu se mi nejméně líbilo: žebřičko se mi líbí

Problém, který jsem musel(a) překonat: Musel jsem přebírat správu, že se nám na spolupráci nepodařilo

Můj nový poznatek nebo zkušenost: namířil jsem se toho hodně, hlavně spolupráci

Celkově projekt hodnotím:

Obrázek 19: Ukázka hodnocení projektu žáky

Nutno podotknout, že vzhledem k tomu, že poslední hodina projektu byla pro třídu zároveň poslední vyučovací hodinou, většina žáků hodnotící dotazník odbyla a nedala si tu práci jej řádně vyplnit i přesto, že na vyplnění byl dostatek času. Z toho důvodu by bylo lepší při příští realizaci projektu vyplňovat dotazník na začátku další vyučovací hodiny.

Ukončení projektu a poděkování

Na závěr jsem poděkovala celé třídě a vyzdvihla žáky, u kterých jsem viděla největší snahu a píli. Stejnou možnost dostali i žáci – poděkovat někomu ze třídy za spolupráci či jej přímo ocenit či pochválit – někteří této možnosti využili. Projekt byl tímto zakončen.

3.7 Hodnocení projektu „Naše třída – naše pravidla“

Domnívám se, že projekt splnil svůj účel – třída si vyzkoušela nelehkou práci poslanců i senátorů, demokraticky si zvolila třídní pravidla a zároveň žáci předvedli, že jsou schopni pracovat jako tým a tzv. „táhnout za jeden provaz“. V průběhu projektu totiž nedošlo k žádným velkým neshodám či dokonce hádkám.

Pozitivně vnímám skutečnost, že se nám povedlo odhlasovat třídní pravidla a že je třída přijala za vlastní. Projekt propojil učivo s kreativní činností, a především s praktickou částí, kde si žáci vyzkoušeli, jak reálně probíhá zákonodárný proces. Produkt projektu se stal užitečným a praktickým pro celou třídu.

Nicméně zpětně bych na projektu změnila několik věcí:

- 1) projekt je vhodnější naplánovat na pět až šest vyučovacích hodin, aby bylo více prostoru na samotný akt hlasování o třídních pravidlech a také aby žáci měli více času na výtvarné zpracování plakátu
- 2) pro ukončení samostatné práce žáků bych využila zvoneček, který by jasně signalizoval konec činnosti – v průběhu projektové výuky jsme neměli zvolený žádný signál a překřikovat celou třídu, když pracovala na svém úkolu, nebylo snadné
- 3) během hlasování pro nejzdařilejší plakát je opravdu nejvhodnější zvolit anonymní hlasování, aby žáci měli jistotu, že jejich hlas je tajný

4) hodnocení projektu bych doporučila provádět zpětně na začátku následující vyučovací hodiny nebo v nejbližší hodině předmětu, ke kterému se projekt vázal.

Projekt je také vhodným nástrojem, jak zmapovat vztahy ve třídě a celkové třídní klima, protože podle četnosti navrhovaných třídních pravidel lze zjistit, s jakými pravidly má kolektiv ještě potíže. V neposlední řadě je projekt „Naše třída – naše pravidla“ dobrým nápadem pro další pedagogy, jak naučit žáky zábavným způsobem nepříliš zajímavou látku.

4 Závěr

Cílem práce bylo kriticky zhodnotit projektovou výuku jako jednu z možných vyučovacích metod. Diplomová práce se také zaměřila na uplatnění průřezového tématu Výchova demokratického občana v projektové výuce a na její realizaci ve školním projektu.

Projektová metoda je vhodným způsobem, jak žáky aktivně zapojit do vyučování skrze tzv. projekt, který je založen primárně na samostatné činnosti žáků. Díky projektu se žáci učí organizovat svůj čas a práci, přebírají odpovědnost za výsledek své činnosti a hlavně jsou vystaveni úkolu, jenž musí samostatně vyřešit. V tomto typu výuky dochází k prolínání vědomostí z různých předmětů, tudíž se žáci učí v souvislostech, propojují poznatky a dovednosti z dalších oborů a lépe si je tak osvojují. Tato činnostní forma výuky je založena na praktickém využití vědomostí, dovedností a dosavadních zkušeností žáků, které uplatní při řešení problémového úkolu v projektu. Praktičnost je typickým znakem projektové výuky.

Při přípravě školního projektu je nezbytné vzít v potaz negativa projektové výuky, která mohou výrazně ovlivnit realizaci projektu a jejichž znalost může pomoci zmírnit jejich důsledky. Největším negativem je jistě časová náročnost, a to jak při přípravě a plánování projektu, tak při samotné realizaci, jež zabere minimálně několik vyučovacích hodin a může tedy narušit výuku řízenou podle rozvrhu. Důkladná příprava na projektovou výuku zahrnuje zvolení vhodného tématu, jež bude pro žáky motivující a zajímavé, učitel musí dobře odhadnout schopnosti, znalosti a dovednosti žáků tak, aby jim odpovídala náplň projektové výuky, a v neposlední řadě je žádoucí samotný projekt detailně rozplánovat a vzít v úvahu všechny možné varianty jeho průběhu. Pedagog nemůže dopředu odhadnout, zda projekt bude úspěšný či nikoliv, a nese s sebou tak značné riziko nejistoty. Negativa projektové výuky kladou vysoké nároky nejen na učitele, který projekt připravuje a řídí, ale i na žáky, kteří musí zvládat např. samostatnou i skupinovou práci, komunikaci a schopnost vyhledávat informace.

V rámci této diplomové práce byl realizován projekt s názvem „Naše třída – naše pravidla“, ve kterém žáci využili poznatky z hodin občanské výchovy týkající

se zákonodárného procesu a následně je uplatnili v praxi – sami si v rolích poslanců a senátorů navrhli a schválili třídní pravidla. Myslíme si, že se podařilo zvolit téma projektu, které bylo propojeno s životní realitou a také s užitečností závěrečného produktu. Potřebné informace nebyly žákům jednoduše předloženy, ale museli si je sami vyhledat v Ústavě České republiky. Tím byl splněn jeden z důležitých požadavků projektové metody – že žáci pracují se skutečnými zdroji poznatků. Projekt byl provázán jak samostatnou, tak skupinovou prací. Nicméně pro budoucí použití projektu „Naše třída – naše pravidla“ doporučujeme zvýšit jeho časovou dotaci na pět až šest vyučovacích hodin, aby projektová výuka probíhala s dostatečnou časovou rezervou a byl tak dostatek prostoru na závěrečné hodnocení a také hlasování, které by mělo být zcela anonymní.

Na základě analýzy projektové metody se domníváme, že použití projektové výuky k výchově demokratického občana je naprosto žádoucí. Občanská výchova jako předmět není postavena na vědomostech, nýbrž na utváření hodnot, postojů a dovedností pro život v demokracii. A právě to umožňuje projektová metoda. Jak lépe žáky připravit na občanský život, než když si to mohou přímo vyzkoušet již během základního vzdělávání, kde získají elementární zkušenosti, které aktivně uplatní v dospělém životě. V projektu si žáci zkouší a osvojují dovednosti potřebné pro fungování v demokratické společnosti – například si mohou vytvořit vlastní žákovský parlament a podílet se tak na správě školních a třídních záležitostí, v rámci projektu se mohou zabývat aktuálním problémem v jejich obci, mohou zkusit napsat petici atp.

Celkové hodnocení projektové metody uvádíme z hlediska žáků a z hlediska pedagogů. Žáci většinou vnímají projektové vyučování jako zpestření výuky, líbí se jim kreativní způsob vyučování, oceňují, že mohou mnohem více pracovat ve skupinách. Pedagogové vidí pozitiva pro žáky především v propojení teoretických poznatků a praxe, v práci s různými informačními zdroji a ve vyhledávání informací.

Učitelům však projektová výuka přináší v první řadě vyšší pracovní zátěž. Negativem projektové výuky je pro ně rovněž náročná a dlouhá příprava projektu, která musí být promyšlená do detailů, neboť by jinak hrozilo riziko, že se projektová výuka nevydaří dle očekávaných cílů. Časová náročnost projektu je také

velmi častým argumentem, proč školní projekty nejsou realizovány mnohem častěji. Učitel musí žáky s velkým předstihem připravovat na projektovou výuku tak, aby byli schopni samostatné práce, diskuze a spolupráce.

Výrazným činitelem, který ovlivňuje realizaci projektu, je předmětové uspořádání učiva. Proto je projekt náročný i z organizačních důvodů, neboť je pro jeho realizaci nutná spolupráce s vedením školy a s ostatními učiteli v pedagogickém sboru. Velkou roli hraje taktéž schopnost a připravenost pedagogů učit v projektech, proto by mělo být studium projektové metody výrazněji zahrnuto do vzdělávání budoucích, ale i již praktikujících pedagogů. Z těchto důvodů se domníváme, že je dnes projektová výuka využívána spíše jako zpestření vyučování pro žáky, než jako hlavní vyučovací metoda.

Domníváme se, že využití projektové výuky ve výchově demokratického občana je dnes podceňováno a nejsou dostatečně zohledňovány její přednosti, které mohou žákům nabídnout cenné zkušenosti do občanského života. Projektová výuka představuje propojení teoretických znalostí s praxí, žáci se učí, jak zvládat a překonávat skutečné životní situace, s nimiž se v budoucnosti setkají. Z těchto důvodů by ředitelé škol měli projektovou výuku jednoznačně podporovat, a to především ve spojitosti s výchovou k občanství, která by měla být zaměřená na praktičnost a užitečnost.

Seznam literatury

BRETT, Peter; MOMPOINT-GAILLARDOVÁ, Pascale; SALEMOVÁ, Maria Helena. *Jak mohou všichni učitelé podpořit výchovu k občanství a lidským právům*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5947-4.

ČÁP, Petr; MATĚJKA, Ondřej; PROTIVÍNSKÝ, Tomáš. *Občanské vzdělávání v ČR* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6185-9.

Dostupné z:

http://www.obcanskevzdelavani.cz/uploads/9bb2e62e7ec0473414f0da87b4fe9aac1d5a8719_uploaded_cov2013-kas-obcanske_vzdelavani_v_cr.pdf

DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1.

DOSTÁLOVÁ, Radmila, et al. *Výchova k občanství: didaktický text pro učitele střední školy*. 1. vyd. Praha: NS Svoboda, 1997. ISBN 80-205-0543-1.

DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1620-9.

GOLLOB, Rolf; KRAPF, Peter. *Výuka demokracie: sbírka modelových situací pro výchovu k demokratickému občanství a lidským právům* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6089-0. Dostupné z:

http://www.obcanskevzdelavani.cz/uploads/8684ea384156c7a4d09369659cb769bdbc434e80_uploaded_cov2012-vyuka_demokracie.pdf

GOLLOB, Rolf; KRAPF, Peter; WEIDINGER, Wiltrud. *Vzděláváním k demokracii: podklady pro učitele k výchově k demokratickému občanství a k výchově k lidským právům*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6087-6.

JANOŠKOVÁ, Dagmar, et al. *Občanská a rodinná výchova 8*. Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-317-7.

KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4.

KAŠOVÁ, Jitka, et al. *Škola trochu jinak. Projektové vyučování v teorii i praxi*. 1. vyd. Kroměříž: IUVENTA, 1995.

KOTEN, Tomáš. *Škola? V pohodě! (2): projektové vyučování na základní škole*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2009. ISBN 978-80-86654-25-6.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4.

MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

MEŠKANOVÁ, Dana. *Projektová metoda v hodinách občanské výchovy*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2013.

Naše škola (školní vzdělávací program). Liberec: ZŠ Liberec, Švermova, 2016.

NOVOTOVÁ, Jitka. *Projektové vyučování* (přednáška). Liberec: TUL, 2. 3. 2016.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2016. S. 6. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

STARÁ, Jana. *Výchova k demokratickému občanství*. In: SPILKOVÁ, Vladimíra, et al. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-942-9. S. 227–228.

TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1.

Ústava České republiky [online]. [vid. 6. 9. 2016]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

Výchova demokratického občana: tvořivé náměty pro výuku průřezových témat na 2. stupni ZŠ. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-87553-17-6.

Seznam internetových zdrojů

JARNÍKOVÁ, Jitka. Kurikulum. In: *Metodický portál RVP: Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z:

http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/K/Kurikulum

Metodický portál: Výchova k občanství [online]. [vid. 21. 11. 2016]. Dostupné z:

<http://www.vychovakobcanstvi.cz/>

O naší škole. In: *Základní škola Liberec, Švermova* [online]. [vid. 26. 10. 2015].

Dostupné z: <http://www.zssvermova.cz/skola/>

Projektové vyučování... aneb Jak zvýšit smysluplnost a efektivitu výuky [online]. [vid.

21. 11. 2016]. Dostupné z: <http://www.projektovevyucovani.cz/>